Direktoratet for **naturforvaltning**

Håndbok 25 - 2004

Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder

Kartlegging og verdsetting av friluftslivs-områder

Håndbok 25 - 2004

Utgiver:
Direktoratet for naturforvaltning

Dato:
Desember 2004

Antall sider:
42

Emneord:
Friluftsliv
Kartlegging
Verdsetting

Keywords:
Outdoor recreation
Mapping
Valuation

Bestilling:
Direktoratet for naturforvaltning,
7485 Trondheim
Telefon 73580500
Telefaks 73580501
www.dirnat.no/publikasjoner

ISSN 0802-8370
ISBN 82-7072-580-3
TE 1101

Refereres som:
Direktoratet for naturforvaltning 2004. Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder. Håndbok 25-2004.

Foto forside:
Bakgrunnsbilde: Erik Stabell
Skiløper: Nils-Yngve Berg
Blomster: Stine Ruud
Grønt bymiljø: Stine Ruud
Fisker: Stine Ruud

Ekstrakt:
Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder er et viktig kommunalt virkemiddel for å verne om arealer for friluftslivet, og for å sikre at befolkningen har mulighet til å drive et variert friluftsliv både i nærmiljøet og naturen for øvrig.

Håndboken er i hovedsak rettet mot de som arbeider med arealplanlegging og -forvaltning på kommunalt nivå, og beskriver hovedfaser i arbeidet med kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder. Metoden er lagt opp slik at den skal være enkel og etterprøvbar, og at det lett kan redegjøres for hvilke vurderinger og kriterier som er lagt til grunn for arbeidet og det ferdige produktet. Det anbefales at arbeidet gjøres som ett ledd i den kommunale arealplanleggingen.

Et viktig mål for arbeidet er at resultatet presenteres i en hensiktsmessig form. Det anbefales at kartene digitaliseres, slik at de kan presenteres i ulike målestokker, sammen med annen temainformasjon, legges ut på Internett osv. I kommuner med en aktiv bruk av GIS bør resultatet tilrettelegges i kommunens innsynsverktøy.

Abstract:
Mapping and valuation of outdoor recreation areas is an important instrument for municipalities to protect areas important for outdoor recreation, and to secure the public the possibility to participate in a variety of recreational activities, both close to home and in nature areas.

The manual is intended for local planners and land use managers at municipal level, and describes the main stages of mapping and valuation of recreation areas. The methodology is simple to use and to check afterwards, and makes it easy to account for the assessments and criteria underlying the process and the final product. It is recommended that the work be part of the municipal land-use planning process.

An important aim of the work is to ensure that results are presented in an appropriate format. Maps should be digitized for multiple scale presentation togheter with other thematic information, web publishing etc. Municipalities who are active users of GIS should accomodate the results to fit their GIS tools.

FORORD

I mange sammenhenger er det behov for å få fram verdien ulike områder har for utøvelse av friluftsliv. Formaliserte verdsettingsprosedyrer for friluftslivsområder finnes i dag, men de er i hovedsak knyttet opp mot konsekvensutredninger. Verdsetting av friluftslivsområder foregår imidlertid også i en rekke andre sammenhenger. I kommunene blir kartlegging og verdsetting av naturgrunnlaget stadig viktigere som beslutningsgrunnlag i arealplanleggingen.

Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser bl a at det foregår en langsom nedbygging av åpne arealer som er potensielle friluftslivsområder for innbyggerne i byer og tettsteder. SSB sin analyse av åpne arealer innen tettsteder antyder at ca 7 % er nedbygd i perioden 1999 til 2002. Mange av disse områdene kan sikres gjennom aktiv bruk av plan- og bygningsloven, men utbyggingspresset som spesielt by- og tettstedskommunene står overfor, utgjør ofte en trussel for denne type areal.

For å oppnå målet om at alle skal ha mulighet til å drive friluftsliv i nærmiljøet og i naturen ellers, er det viktig å ivareta et bredt spekter av områder med forskjellige kvaliteter som gir befolkningen mulighet til å utøve friluftsliv ut fra egne preferanser og der de helst ønsker. Håndboken er i hovedsak utarbeidet som en faglig veileder til bruk i det kommunale arbeidet med å kartlegge og verdsette slike områder i en kommune. Håndboken anbefaler primært at prosessen integreres i kommunens arbeid med arealdelen til kommuneplanen, og brukes som grunnlag i all arealplanlegging og virksomhetsarbeid for friluftsliv. Håndboken bør sees i sammenheng med DN-håndbok nr. 6. *Planlegging av grønnstruktur i byer og tettsteder*, DN-håndbok nr. 23-2003 *Grønn by …arealplanlegging og grønnstruktur* og DN-håndbok nr. 24-2003 *Marka – Planlegging av by- og tettstedsnære naturområder*.

Håndboken er utarbeidet av Direktoratet for naturforvaltning, i samarbeid med Skien kommune, Sarpsborg kommune, Den Norske Turistforening og Statens kartverk. Sekretær for arbeidet har vært konsulentfirmaet Grønn Planlegging. Alle samarbeidsparter har bidratt aktivt i utformingen av håndboken. Grafisk utforming er utarbeidet av Guri Jermstad.

Trondheim, desember 2004
Janne Sollie
Direktør

INNHOLD

Ekstrakt . . . 2
Forord . . . 3

DEL I: BEGRUNNELSE OG BEGREPER . . . 5
1. Målsetting med håndboken . . . 5
   1.1. Hvorfor kartlegge og verdsette friluftslivsområder . . . 5
   1.2. Overordnede målsettinger og føringer . . . 5
2. Klargjøring av begreper . . . 6
   2.1. Friluftsliv . . . 6
   2.2. Allemannsretten . . . 6
   2.3. Verdsettingsbegrepet . . . 7
3. Forholdet til andre brukere . . . 7
   3.1. Idrett, fysisk aktivitet og andre fritidsbrukere . . . 7
   3.2. Andre brukerinteresser . . . 8

DEL II: KARTLEGGING OG VERDSETTING . . . 9
4. Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder . . . 9
   4.1. Hovedtrekk til framgangsmåten . . . 9
   4.2. Framgangsmåte . . . 10
      4.2.1. Oppstart og etablering av arbeidsgruppe . . . 10
      4.2.2. Klargjøring av nivå for kartlegging og verdsetting . . . 10
      4.2.3. Brukermedvirking . . . 11
      4.2.4. Kartlegging av områdetyper . . . 12
      4.2.5. Verdsetting av friluftslivsområder . . . 18

DEL III PRESENTASJON, OPPFØLGING OG KONSEKVENSER . . . 20
5. Presentasjon . . . 20
6. Oppfølging og konsekvenser . . . 23
   6.1. Planer uten særlig rettsvirkning . . . 23
   6.2. Planer med særlig rettsvirkning etter plan- og bygningsloven . . . 23
   6.3. Tilrettelegging og informasjon . . . 24
7. Vedlegg . . . 25
   7.1. Områdetyper . . . 25
   7.2. Verdsetting av friluftslivsområder . . . 35
   7.3. Undersøkelser og feltarbeid . . . 37
   7.4. Forslag til ny plan- og bygningslov . . . 38
   7.5. Skriftlige kilder, informanter og bakgrunnslitteratur . . . 39
   7.6. SOSI-koder . . . 40
      7.6.1. Andre sentrale egenskapsdata på SOSI-filen . . . 41
      7.6.2. Eksempel på SOSI-koding av friluftslivsområder . . . 41

DEL I: BEGRUNNELSE OG BEGREPER

1. Målsetting med håndboken

1.1. Hvorfor kartlegge og verdsette friluftslivsområder

Store deler av befolkningen har et aktivt forhold til friluftsliv. Friluftslivet er viktig for individet, og ferdsel og opphold i friluft er for mange en viktig del av tilværelsen. Friluftslivet har en egenverdi i form av umiddelbar glede ved selve aktiviteten, naturopplevelsen og muligheten til f eks fysisk aktivitet, avkobling og samvær med andre. I tillegg har friluftslivet flere direkte nytteverdier, som bedre helse og økt livskvalitet. Når det nasjonale målet for friluftslivspolitikken er at alle skal ha mulighet til å drive friluftsliv, bør det være naturlig for en kommune å ha et bevisst forhold til egne friluftslivsområder. Ettersom samfunnet benytter store summer på reparerende helsetiltak, er det en utfordring i det å utnytte potensialet friluftslivet har som helsefremmende aktivitet.

Som ledd i arbeidet med å utvikle og ivareta gode forhold for allmennhetens friluftsliv i kommunen, er målet at kommunen skal:
- sikre friluftslivsområder for dagens og for framtidige brukere,
- utvikle og ivareta en god tilgang til friluftslivsområder,
- utvikle og ivareta en god tilrettelegging for friluftsliv.

Det finnes mange gode grunner for at kommunen gjennom kartlegging og verdsetting skal ha et aktivt forhold til betydningen av friluftslivsområdene. Her er noen av de viktigste:
- Sikre en god og variert tilgang til friluftslivsområder og et godt friluftslivstilbud for befolkningen.
- Bruk av og kjennskap til naturen vil øke folks bevissthet rundt det å ta vare på den.
- Etablere et godt grunnlag for en målrettet forvaltning av friluftslivsområder.
- Sikre en målrettet innsats for å bedre tilretteleggingen for friluftsliv.
- Unngå bit for bit utbygging og fragmentering.
- Sikre at de viktigste områdene og mangfoldet av aktiviteter blir ivaretatt.
- Grunnlag for utarbeiding av kommuneplanens arealdel.
- Grunnlag for utarbeiding av planer for grønnstruktur, marka og lignende.
- Grunnlag for søknad om spillemidler og sikringsmidler.

Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder bør primært utføres som en del av arbeidet med kommuneplanen, eller som ledd i areal og tiltaksplanlegging for grønnstrukturen, marka og kulturlandskapet i og i nærheten av byer og tettsteder, samt i strandsonen og i fjellet. Videre kan den brukes som grunnlag til flere kommunale planer som kommunedelplan for idrett og fysisk aktivitet og lignende.

Hensikten med å klassifisere og verdsette friluftsområder i **Sarpsborg kommune** er å *tydeliggjøre hvilke friluftslivsområder som finnes i kommunen og verdsette disse*. Dette er en grunnleggende forutsetning for å kunne forvalte kommunens friluftslivsområder i tråd med kommunens overordnede mål om å sikre miljøet og en bærekraftig utvikling.

1.2. Overordnede målsettinger og føringer

Stortinget har gjennom St.meld. nr. 39 (2000-2001) *Friluftsliv - Ein veg til høgare livskvalitet* og St.meld. nr. 25 (2002-03) *Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand*, gitt følgende føringer:

Nasjonale mål for friluftslivet:
Strategisk mål:

Alle skal ha høve til å drive friluftsliv som helsefremjande, trivselsskapande og miljøvennleg aktivitet i nærmiljøet og i naturen ellers.

Nasjonale resultatmål:
1. *Friluftslivet basert på allemannsretten skal haldast i hevd i alle lag av befolkninga.*
2. *Barn og unge skal få høve til å utvikle dugleik i friluftsliv.*
3. *Område av verdi for friluftslivet skal sikrast slik at det fremjar miljøvennleg ferdsel, opphald og hausting, og at naturgrunnlaget blir teke vare på.*
4. *Ved bustader, skular og barnehagar skal det vere god tilgang til trygg ferdsel, leik og annan aktivitet i ein variert og samanhengande grøntstruktur med gode samband til omkringliggjande naturområde.*

Det nasjonale målet om at innbyggerne skal drive med friluftsliv er bl a begrunnet ut fra et helse-, trivsels- og miljøperspektiv.

Videre gir St. meld. nr 39 (2000-2001) klare føringer om at kommunene skal ha kartlagt og verdivurdert grøntstrukturen i alle tettsteder, samt at alle kommuner med tettstedsnære markaområder får ei markagrense og en plan for forvaltning av marka innen 2006. En kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder bør være en naturlig del av dette arbeidet.

2. Klargjøring av begreper

2.1. Friluftsliv

Følgende definisjon er lagt til grunn for det offentlige arbeidet med friluftsliv siden tidlig på 1970-tallet.

Friluftsliv er opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden med sikte på miljøforandringer og naturopplevelse.

I lov om friluftslivet (28. juni 1957) blir følgende aspekter ved friluftslivet vektlagt:

Formålet med loven er å verne friluftslivets naturgrunnlag og klargjøre allmennhetens rett til ferdsel, opphold mv. i naturen, slik at muligheten til å utøve friluftsliv som en helsefremmende, trivselsskapende og miljøvennlig fritidsaktivitet bevares og fremmes.

Disse definisjonene omhandler ikke bare selve aktiviteten som utøves, men også hvilke omgivelser aktivitetene foregår i, hvilke opplevelser friluftslivutøverne har, og hvilke effekter aktiviteten har både for utøverne og for områdene de bruker.

Det må understrekes at for friluftslivsutøverne er **opplevelsen** det sentrale. Opplevelsen er en kombinasjon av aktiviteten som utøves, de fysiske omgivelsene og forholdet til andre utøvere. For å forstå hvilken funksjon og verdi et friluftslivsområde har, er det altså nødvendig å kjenne til mer enn hvilke aktiviteter som utøves i området. Det er i tillegg også viktig å være oppmerksom på den rammen opplevelsen foregår innenfor. De inntrykk friluftslivsutøverne får fra aktiviteten og det sosiale og fysiske miljøet, vil bli forstått og bedømt i forhold til personlige erfaringer, sosiale normer og kulturelle tradisjoner.

Selv om friluftsliv er mer enn aktiviteter, er disse en sentral del av opplevelsen. Vi har her tatt med noen avgrensinger i forhold til aktiviteter:

Ulike uteaktiviteter i nærmiljøet som foregår med tilsvarende krav som friluftslivet har til områder, tilrettelegging mm, behandles i denne håndboka likt med friluftsliv. De færreste har muligheter for å dra langt for å utøve friluftsliv i hverdagen. For noen grupper er mangelen på fritid det vesentligste hinderet, mens andre grupper som barn og eldre, har liten mobilitet. For å oppnå målsettingen om gode forhold for friluftsliv og andre uteaktiviteter i hverdagen, blir *nærmiljøet* svært sentralt. Barns aksjonsradius varierer i forhold til alder og modning, men er ca. 100-200 m for de minste og ca. 500 m for de litt større.

Det hjelper lite for barn i førskolealder at det er et tilgjengelig lekeområde 1 km fra bostedet. Det er derfor helt avgjørende for barns og unges leke- og aktivitetsmuligheter at vi tar vare på de grønne områdene der de bor.

Aktiviteter som ligger i grenselandet mellom friluftsliv og andre fritidsaktiviteter tas med i kartleggingen og verdsettingen, dersom de foregår i naturomgivelser og på friluftslivets premisser.

2.2. Allemannsretten

Allemannsretten er fundamentet for friluftslivet i Norge. Denne gir blant annet rett til fri **ferdsel** til fots og på ski i utmark, rett til **opphold** som rasting og telting, samt **høsting** bl a av bær og sopp. Allemannsretten gjelder i tillegg på sjøen, hvor det også er fritt fiske til eget bruk. De viktigste delene av Allemannsretten er lovfestet i Lov om friluftslivet av 28. juni 1957 nr. 16. Lovens formål er

"…å verne friluftslivets naturgrunnlag og sikre allmennhetens rett til ferdsel, opphold m.v. i naturen, slik at muligheten til å utøve friluftsliv som en helsefremmende, trivselsskapende og miljøvennlige fritidsaktivitet bevares og fremmes."

Rettigheter som retten til å høste ville bær og nøtter er hjemlet i annen lov. Friluftsloven inneholder ikke bare retter, men også plikter i forhold til grunneiere, brukere, andre friluftslivsutøvere og ikke minst i forhold til naturgrunnlaget. Lovens formålsparagraf (se over) presiserer at naturgrunnlaget for friluftslivet må vernes.

Loven gir oss en relativt sterk rett til å ferdes i utmark, men gir liten beskyttelse mot utbygging og andre arealbruksendringer. Selv om friluftsloven § 34 gir Kongen, med Stortingets samtykke, lov til å legge ut områder til *"friluftsmark"*, gjelder dette bare statsgrunn, og paragrafen er aldri brukt. Arealdisponeringen må i all hovedsak styres gjennom plan- og bygningsloven, og denne gir kommunene gode muligheter til å ivareta friluftslivsinteressene.

Den viktigste faktoren for å opprettholde allemannsretten er at den blir brukt, og at folk flest har en god forståelse av dens retter og plikter.

2.3. Verdsettingsbegrepet

At "noe" har verdi er uttrykk for at enkeltpersoner, grupper eller samfunn etterspør dette "noe" innenfor et aktuelt tidsrom. Verdsetting påvirkes av strømninger i tiden og kan ikke angis som en objektiv størrelse.

Ser man derimot på verdibegrepet innen friluftslivet er dette relativt stabilt. Turer i nærmiljøet og skog og mark, sommer og vinter dominerer. Denne turkulturen vokste frem på slutten av 1800-tallet og har vært en stabil og allmenn aktivitet med stor oppslutning i mer enn 50 år. Samtidig har nye trender og andre verdinormer dukket opp som en del av friluftslivet.

For å få verdsettingen mest mulig nyttig og beslutningsrelevant for kommunene, samt å bli et redskap for å veie ulike sektorinteresser opp mot hverandre, har håndboken lagt opp til å verdsette områdene etter en gitt skala. All verdivurdering har et innslag av skjønn. For å få en felles plattform, er det lagt opp til et enkelt verdsettingssystem (se kap. 4.2.5) med gitte kriterier å forholde seg til. For utdypende gjennomgang av teorien bak verdsetting av friluftslivsområder, se DN-håndbok nr. 18 - 2001 og Østlandsforsknings Rapport nr. 14/2002.

Ulike aspekter ved verdsetting av friluftslivsområder vil bl a være:

- Tilgjengelighet
- Bruksfrekvens
- Brukere
- Egnethet
- Funksjon
- Opplevelseskvaliteter
- Symbolverdi
- Kunnskapsverdier
- Tilrettelegging
- Utstrekning
- Graden av inngrep

For at en verdsetting skal være etterprøvbar bør det redegjøres klart for hvilke vurderinger og kriterier som er lagt til grunn.

3. Forholdet til andre brukere

3.1. Idrett, fysisk aktivitet og andre fritidsbrukere

Overgangen mellom idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv er flytende. Idrett defineres av Kultur- og kirkedepartementet som *"..aktivitet i form av konkurranse, eller trening i regi av den organiserte idretten*", mens deres definisjon av fysisk aktivitet også favner om friluftsliv.

Mange nordmenn driver med en form for fysisk aktivitet som ligger i grenseland mellom idrett og friluftsliv. Løping og sykling i skogen benytter ofte samme type tilrettelegging som turfriluftsliv. Flere idretter som turlangrenn, orientering og terrengsykling er avhengige av naturpregede områder for å drive sin aktivitet.

I kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder blir det naturlig å ta hensyn til idretts- og fritidsaktiviteter som lett kombineres med friluftsliv.

Det bør skilles mellom aktiviteter som 1) i stor grad foregår på samme premisser som friluftslivet (bare bidrar til begrensete konflikter) og 2) aktiviteter som krever anlegg i naturområdene eller arealer reservert for aktiviteten i lengre perioder / deler av året.

Det må avveies i det enkelte tilfellet hvordan man skal vurdere områder med aktiviteter i kategori 2 ved kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder. Slike områder bør i all hovedsak kartlegges som idrettsområder.

Samtidig kan det være aktuelt å verdsette mange av idrettsområdene i forhold til friluftsliv. Det vil bl a gjelde i følgende tilfeller:

- Når området har et potensial for friluftslivsbruk ved at det gjennomføres en sterkt ønskelig tilpassing av anlegg eller aktivitet på området for å ivareta viktige funksjoner for friluftslivet, f eks ved etablering av passeringskorridorer eller tidsregulering av idrettens tilgang til området.

FOTO: ERIK STABELL

FOTO: ERIK STABELL

- Når et område som en del av et turterreng er viktig for friluftsliv i deler av året, f eks vinterbruk av en golfbane.
- Når bruken av et område har sterke innslag av lek eller som ledd i friluftsliv, f eks enkle alpinanlegg med nærmiljøfunksjon.

Ressurs- og utstyrskrevende fritidsaktiviteter som utøves i naturpregede områder kan også tas hensyn til, men her bør det vurderes nøye om slike aktiviteter har negative konsekvenser for det tradisjonelle friluftslivet.

Motorisert ferdsel i utmark er ikke friluftsliv og faller utenfor denne håndboken.

3.2. Andre brukerinteresser

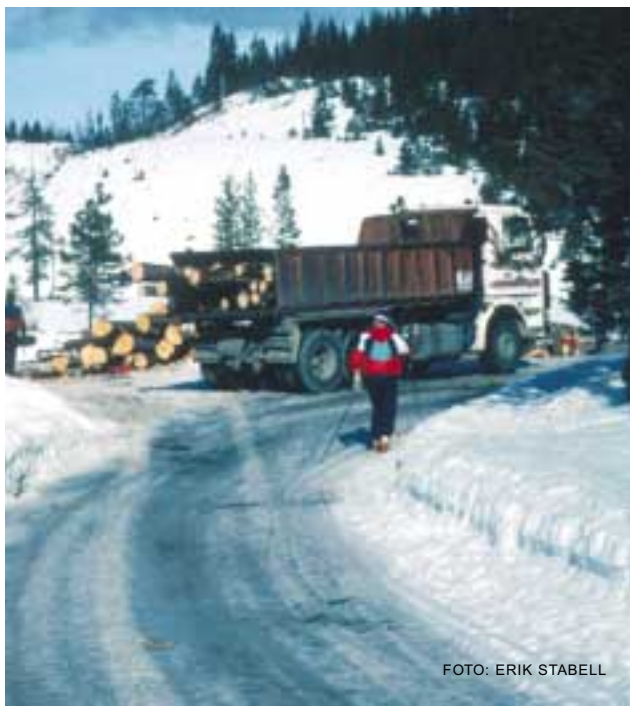
Areal som nyttes til friluftsliv vil ha andre brukerinteresser. Det kan f eks være grunneieres skogsdrift. Denne håndboken har fokus på kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder, og andre brukerinteresser vil bare indirekte påvirke denne. Dersom andre brukere påvirker friluftslivet i betydelig grad, bør dette tas med i diskusjonen om et område har potensiell verdi for friluftslivet.

Andre brukerinteresser kan være:

- Jordbruk
- Skogbruk
- Reindrift
- Havbruk
- Kommersielle jakt- og fiskeoperatører
- Reiseliv
- Annen naturbruk

Utnytting av naturen i reiselivssammenheng vil ofte være basert på allmennhetens rett til ferdsel og opphold i utmark. Brukerinteressene påvirker områdene både ved utøvelsen av forskjellige virksomheter og ved bygging av ulike typer anlegg.

Kommunen har hovedansvaret for hvordan forholdene er for friluftslivet. I tillegg er kommunen arealplanmyndighet, og har også myndighet etter flere lovverk som regulerer ulike virksomheter som påvirker friluftslivets rammevilkår. Således har kommunen et hovedansvar for å sikre friluftslivsinteressene i områder som er viktige for friluftslivet.

FOTO: ERIK STABELL

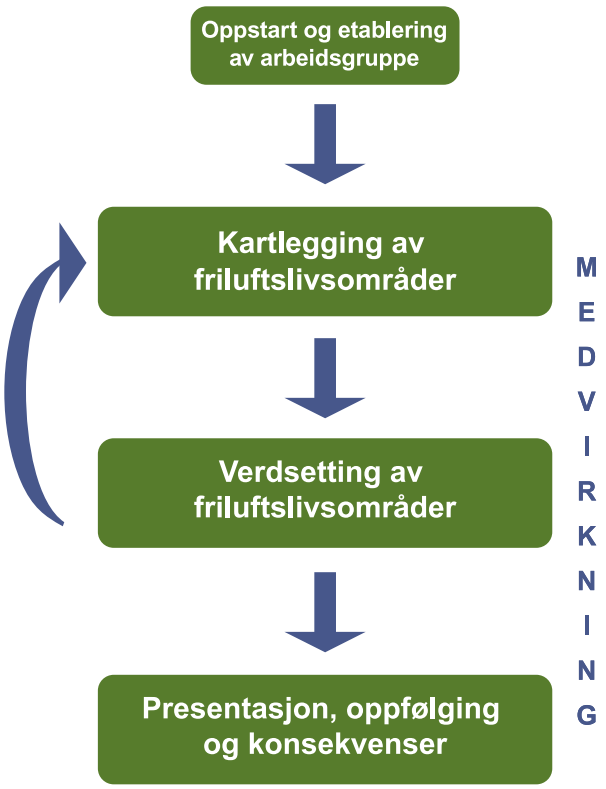
DEL II: KARTLEGGING OG VERDSETTING

4. Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder

4.1. Hovedtrekk i framgangsmåten

Her presenteres hovedtrekkene i en anbefalt fremgangsmåte. Den er delt inn i fire faser som blir nærmere gjennomgått i kapittel 4.2. Kommunene kan med fordel tilpasse de anbefalinger som gis her med sine egne innarbeidede opplegg for slike prosesser.

Hvis kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder gjøres som ledd i planlegging av grønnstruktur eller marka, gir DNs håndbøker om disse temaene råd om slike prosesser.

A Oppstart og etablering av arbeidsgruppe
Arbeidsgruppen bør ha representasjon fra aktuelle deler av kommuneadministrasjonen i tillegg til representanter fra friluftslivs- og naturorganisasjoner. Det er viktig å finne personer som har gode kunnskaper om friluftsliv. Barnas representant i kommunen bør også ha en naturlig plass i arbeidet.

B Kartlegging av friluftslivsområder
Gruppen må skaffe seg egnet kartgrunnlag og få oversikt over tidligere kartlegginger av friluftslivsområder, planstatus, vernestatus, idrettsanlegg og bruk av områdene. Man bør være spesielt oppmerksom på areal som er egnet for barn og unge. Kommunen deles så inn i friluftslivsområder som skal plasseres i følgende områdetyper (se kap. 7.1 for mer detaljer):

Områdetyper
Nærturterreng
Leke- og rekreasjonsområde
Grønnkorridor
Marka
Strandsonen
Kulturlandskapet
Utfartsområde
Store turområder med tilrettelegging
Store turområder uten tilrettelegging
Særlige kvalitetsområder
Andre friluftslivsområder

C Verdsetting av friluftslivsområdene
Etter at gruppen har gjort opp status over kartleggingen blir områdene, ved hjelp av et skjema (se kap. 4.2.5), verdsatt i følgende verdiklasser: **Svært viktig-**, **viktig-** og **registrert friluftslivsområde**. Områder som ikke gis en verdiklasse blir registrert som **Ikke klassifisert**.

Husk imidlertid at all utmark i utgangspunktet er tilgjengelig for allmennheten, og at ikke verdsatte områder kan ha interesse for friluftslivet i fremtiden.

D Presentasjon, oppfølging og konsekvenser
Både kartleggingen og verdsettingen bør presenteres i form av kart. Presentasjonen bør også si noe om variasjonen i friluftslivet og eventuelt mangler ved tilbudet.

Det bør gjøres rede for hvilken oppfølging kommunen ser for seg og hvilke konsekvenser et slikt arbeid har for kommunen.

4.2. Framgangsmåte

4.2.1. Oppstart og etablering av arbeidsgruppe

Det er viktig å forankre arbeidet både administrativt og politisk i kommunen, samtidig som en trekker inn og oppnår forståelse og engasjement hos representanter for friluftslivsorganisasjoner og andre brukere/interessenter. Det bør lages et oppstartsdokument som grunnlag for beslutningen om å sette i gang arbeidet. Dokumentet bør behandles politisk og være en arbeidsbeskrivelse for administrasjonen og gi et mandat for arbeidet som skal gjøres. En politisk behandling av notatet vil involvere politikere på et tidlig stadium, slik at de kan få et eierforhold til arbeidet.

Et oppstartsdokument bør inneholde:

- Formålet
- Oversikt over eksisterende kunnskap
- Forslag til organisering
- Tidsplan
- Ressursbruk
- Oppfølging og konsekvenser

For å få en bred forankring i kommuneledelsen og -administrasjonen bør det etableres en arbeidsgruppe. Denne bør ha representasjon fra aktuelle deler av kommuneadministrasjonen. Det bør være med representanter fra aktuelle natur-, fritids- og friluftslivsorganisasjoner der slike finnes. Arbeidet må organiseres slik at disse gis mulighet til å delta.

Arbeidsgruppe – Eksempel fra Skien kommune
Til arbeidet med kartlegging og verdsetting av friluftsområder i Skien kommune ble det brukt en allerede eksisterende administrativt sammensatt gruppe for friluftsliv. Denne er sammensatt med henblikk på å koordinere friluftslivssaker i kommunen og består av: En representant for landbrukskontoret (sekretær for innlandsfiske- og viltnemnda), en representant for kulturavdelingen (kulturkonsulent), en representant for ingeniørvesenet (bygartner) og miljøvernrådgiver.

Kommunen kan også organisere arbeidet med en liten arbeidsgruppe bestående hovedsakelig av kommunalt ansatte, men bør da i tillegg ha en referansegruppe.

Referansegruppen kan ha representanter fra andre relevante offentlige instanser og interessegrupper, men også fra frivillige organisasjoner med brukerinteresser og kunnskap om lokale forhold, f eks representanter for grunneierlag og skogbruksnæring. De viktigste organisasjonene på natur- og friluftslivssiden som er opptatt av friluftslivsområder, bør også være med. Det gjelder bl a turlag, jeger- og fiskeforeninger og lignende. Idretter som driver sin aktivitet i naturomgivelser og har interesser i friluftslivsområder, kan også delta (o-lag, skilag og lignende).

Instanser på kommunalt og regionalt nivå som representerer helse, forurensning, natur og friluftsliv, kulturminner og kulturmiljø, idrett, skoler og barnehager, barnas interesser, evt nabokommuner osv, kan også bidra i samarbeidet. Hvordan de ulike interessene er representert og nyttiggjøres i arbeidet, må også tilpasses deres mulighet til å delta og følge opp.

Tverrsektorielt nettverk for friluftsliv i Sarpsborg kommune
Nettverket består av følgende kommuneområder: Teknisk, Kultur og oppvekst, Helse og sosial, Plan og økonomi og Eiendom. Ved behov trekkes Park og Idrett inn.

Ekstern referansegruppe består av representanter fra; Idrettsrådet, Naturvernforbundet, grunneierlagene, jeger- og fiskerlagene, Forum for Natur og Friluftsliv og skolene og barnehagene.

4.2.2. Klargjøring av nivå for kartlegging og verdsetting

Kommunestørrelsen, når det gjelder både areal og innbyggere, varierer stort, og arbeidsmengden for å gjennomføre en kartlegging og verdsetting vil også variere.

Mange kommuner i Norge har få innbyggere og relativt oversiktlige arealer som brukes til friluftsliv. For slike kommuner kan det holde med en enkel kartlegging og verdsetting hvor ressursgruppen og enkelte ressurspersoner gjennomfører prosessen på kort tid. For kommuner med store eller flere tettsteder, press på arealene og mer kompliserte bruksmønstre vil det være nytting og nødvendig med en mer omfattende prosess hvor innbyggerne i større grad blir tatt med for å oppnå et best mulig resultat. Det er særlig viktig å utnytte personer med god kjennskap til friluftslivet lokalt, ettersom man aldri vil finne all nødvendig informasjon i skriftlige kilder. Slike personer kan delta i arbeidsgruppen eller brukes som kilde gjennom samtaler.

Grunnlagsmaterialet til tidligere arbeider med relaterte planer og kartlegginger vil også påvirke hvilket nivå kommunen kan/ønsker å legge seg på.

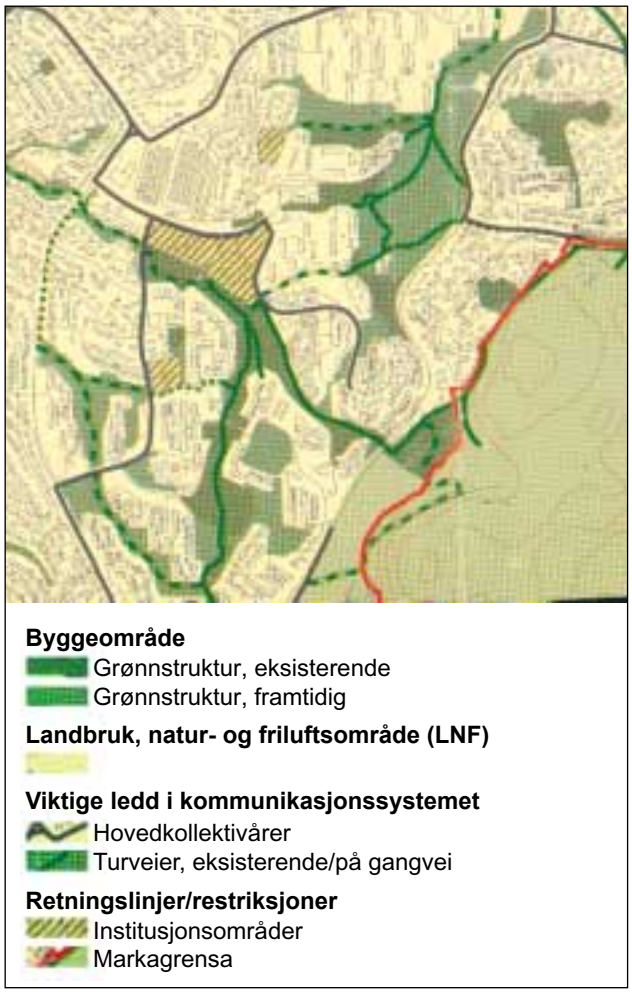
For kommuner som ikke har laget planer for grønnstrukturen, markaområder ol, vil kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder være et viktig grunnlag for å ivareta friluftslivet i arbeidet med planer etter plan- og bygningsloven. Det gjelder særlig i tilfeller der kommunen har et ansvar for å følge opp nasjonale føringer, jf kapittel 1.2, og når:

- planer berører viktige områder for barn og unge slik at retningslinjene i "Rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging" blir overholdt,
- planer berører 100-metersbeltet langs sjøen, jf Plan- og bygningsloven § 17-2, eller nære områder til vassdrag,
- planer berører kyst- og sjøområder i Oslofjordregionen, jf "Rikspolitiske retningslinjer for planlegging i kyst- og sjøområder i Oslofjordregionen",
- planer berører verna vassdrag, jf "Rikspolitiske retningslinjer for verna vassdrag".

Se http://www.odin.dep.no/md under Regelverk/Rundskriv om Retningslinjer for bruk av innsigelse i plansaker etter plan- og bygningsloven for mer informasjon.

For å synliggjøre friluftslivets arealbehov er det viktig at resultatet av kartlegging, verdsetting, og /eller tema-planer for grønnstrukturen, markaområder ol, blir gitt som et av flere grunnlag til kommuneplanens arealdel og andre relevante planer. Svært viktige og viktige friluftslivsområder bør innarbeides under egnede formål i kommuneplanens arealdel slik at disse hensynene blir synliggjort på linje med annen arealbruk i kommunen. Det blir enklere å ta hensyn til friluftslivsinteressene dersom kommunens samlede arealbruk er sammenstilt i et juridisk dokument.

Trondheim kommune har lagt inn grønnstrukturen inkl. friluftslivsinteressene i kommuneplanens arealdel ved å bruke arealbruksformålet "byggeområder eksisterende grønnstruktur og framtidig grønnstruktur", se fig. 1. "Byggeområde eksisterende og framtidig grønnstruktur" er dermed et arealbrukformål på lik linje med andre arealbruksformål i kommuneplanens arealdel. Dette har skapt debatt når det gjelder spørsmål rundt den private eiendomsretten, noe som har stilt store krav til medvirkning fra grunneiere i de kommunale planprosessene.

Figur 1 Utsnitt fra kommuneplanens arealdel 2001-2012, Trondheim kommune.

4.2.3. Brukermedvirking

Medvirking i offentlig planlegging er et grunnleggende demokratisk prinsipp. I tillegg gir det et bedre resultat fordi flere sider ved en sak blir belyst og mer informasjon kommer fram. I denne sammenheng blir det viktig å ta med innbyggerne på råd når det gjelder kartlegging av friluftslivsområdene.

For å vitalisere deltagelsen er det viktig at kommunen går aktivt ut og innhenter bidrag og meninger fra lag og foreninger. Grunneier- og næringsorganisasjonene innen jord- og skogbruk er også viktige i den sammenheng.

Det er videre viktig å motivere til samarbeid. Dersom man får til en vellykket prosess, vil de ulike aktørene ha gjensidig nytte av hverandre. Ved tidlig involvering av organisasjonene vil de bli viktige kunnskapsleverandører og kunne bidra til å avdekke eventuelle konflikter på et tidspunkt hvor løsningene ikke er fastlåste. Videre vil organisasjonene være viktige medspillere i forvaltningen av friluftslivsområdene; enten som bidragsytere til gode løsninger, "vaktbikkje", pådriver (tilrettelegging etter

behov) eller aktiv gjennomfører (gjennom dugnad, tilrettelegging, skjøtsel ol av områdene).

Arbeidet med planlegging etter plan- og bygningsloven tilpasses ofte aktører fra myndighetene, og tar i varierende grad hensyn til de frivillige organisasjonenes muligheter til å delta. Noen endringer i rutinene er ofte nødvendig for at kommunene skal greie å involvere organisasjonene på en mest mulig nyttig måte. Utfordringen blir å skape møteplasser med en så lav byråkratisk terskel som mulig. Dette kan gjøres f eks ved felles befaringer ute i felt, møter på kveldstid og at organisasjonene blir involvert i arbeidsgrupper.

For å gjøre det lettere å sette seg inn i arbeidet er det viktig at dokumentene er kortfattede, presise og lettfattelige med gode illustrasjoner (kart/bilder ol).

De "grønne" frivillige organisasjonene som turlag og turistforeninger, jeger- og fiskerforeninger og naturvernlag har som mål å støtte oppunder en natur- og friluftslivsvennlig arealforvaltning. Det er derfor opprettet fylkesvise "Forum for natur og friluftsliv" som et bidrag til arbeidet med å sikre naturverdier og friluftslivets naturgrunnlag. For å oppnå medvirkning og involvering i kartleggingsprosessen er det svært viktig at organisasjonene gis en reell mulighet til å bistå i arbeidet og at de ser resultater av arbeidsinnsatsen.

4.2.4. Kartlegging av områdetyper

Innsamling av eksisterende informasjon
Kartlegging av friluftslivsområder starter med å finne fram til informasjon som kan dokumentere friluftslivets bruk av arealene og planer om slik bruk. Slik informasjon kan både være muntlig informasjon fra ressurspersoner med god lokalkunnskap om friluftslivet og fra skriftlige kilder. Mye finnes i kommunen, men også andre offentlige- og private instanser, spesielt organisasjoner, kan ha verdifull kunnskap. Arbeid med nyregistreringer og andre undersøkelser er tidkrevende og dyrt, og det er særs viktig å søke etter eksisterende informasjon som er relevant for kartleggings- og verdsettingsarbeidet. I vedlegg 7.5 følger en opplisting av mulige skriftlige kilder og informanter som kan være aktuelle.

Arealer som er viktige for friluftslivet kan være behandlet i kommuneplanens arealdel, kommunedelplaner, grønnstrukturplan, Grønn Plakat, markaplan, plan for idrett og fysisk aktivitet eller i konsekvensutredninger. Disse har ofte kartvedlegg.

På regionalt nivå vil fylkeskommunen ha fylkesdelplaner eller temaplaner som omhandler friluftsliv. Mange fylkeskommuner driver et aktivt arbeid for å ivareta friluftslivet, og de er også høringspart for kommunale planer for idrett og fysisk aktivitet og vil ha oversikt over dette arbeidet.

Mange fylkesmenn har utarbeidet handlingsplaner for friluftsliv. Kontakt den aktuelle miljøvernavdelingen hos fylkesmannen for mer informasjon.

Friluftsrådenes Landsforbund (FL) har gjennomført et sikringsprosjekt med fokus på friluftsområder i kystsonen fra Østfold til Hordaland, og der mange områder allerede er blitt sikret til friluftslivsformål. Kontakt ditt lokale friluftsråd, fylkeskommune eller fylkesmann for mer informasjon. Du kan også finne informasjon på FLs hjemmesider – www.friluftsrad.no.

Kart som viser sti- og løypenett og spesielle turmål, har stor dekning. Det kan være turkart, turbøker med kart, jakt- og fiskekart eller orienteringskart. Også grunnkart som FKB-data, N50-kart og økonomisk kartverk er en kilde til informasjon om stinett.

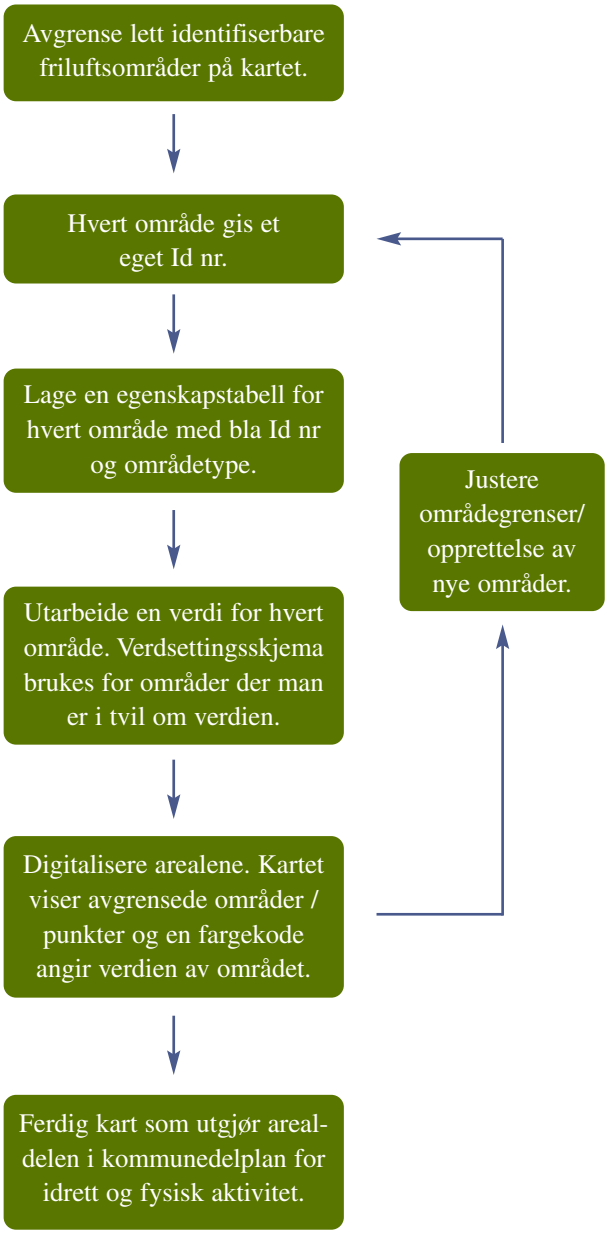
Følgende AREALIS-datasett vil være nyttige:
Sikra friluftslivsområder, Stier og løyper og Turmål, Parkeringsplasser av betydning for friluftslivet, dessuten Turområder-LNF og Verdiklassifisering Rekreasjon etter eldre AREALIS-spesifikasjon.
Se http://www.statkart.no/arealis for mer informasjon om AREALIS.

Naturbasen til Direktoratet for naturforvaltning har også informasjon om friluftslivsområder.
Se http://www.dirnat.no/nbinnsyn for mer informasjon.

Videre er det viktig å finne ut om f eks skoler, høgskoler, forskningsinstitusjoner eller lignende kan ha gjennomført relevante undersøkelser.

I arbeidet med kartlegging av områdetyper kan enkelte områder "falle utenfor" de oppsatte typene. I slike tilfeller bør man finne den typen som passer best og unngå lange diskusjoner. Det er verdsettingen som blir det sentrale og om noen områder blir plassert i "feil" områdetype er ofte ikke så viktig.

Eksempel på framgangsmåte for kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder i Skien kommune

Forklaring

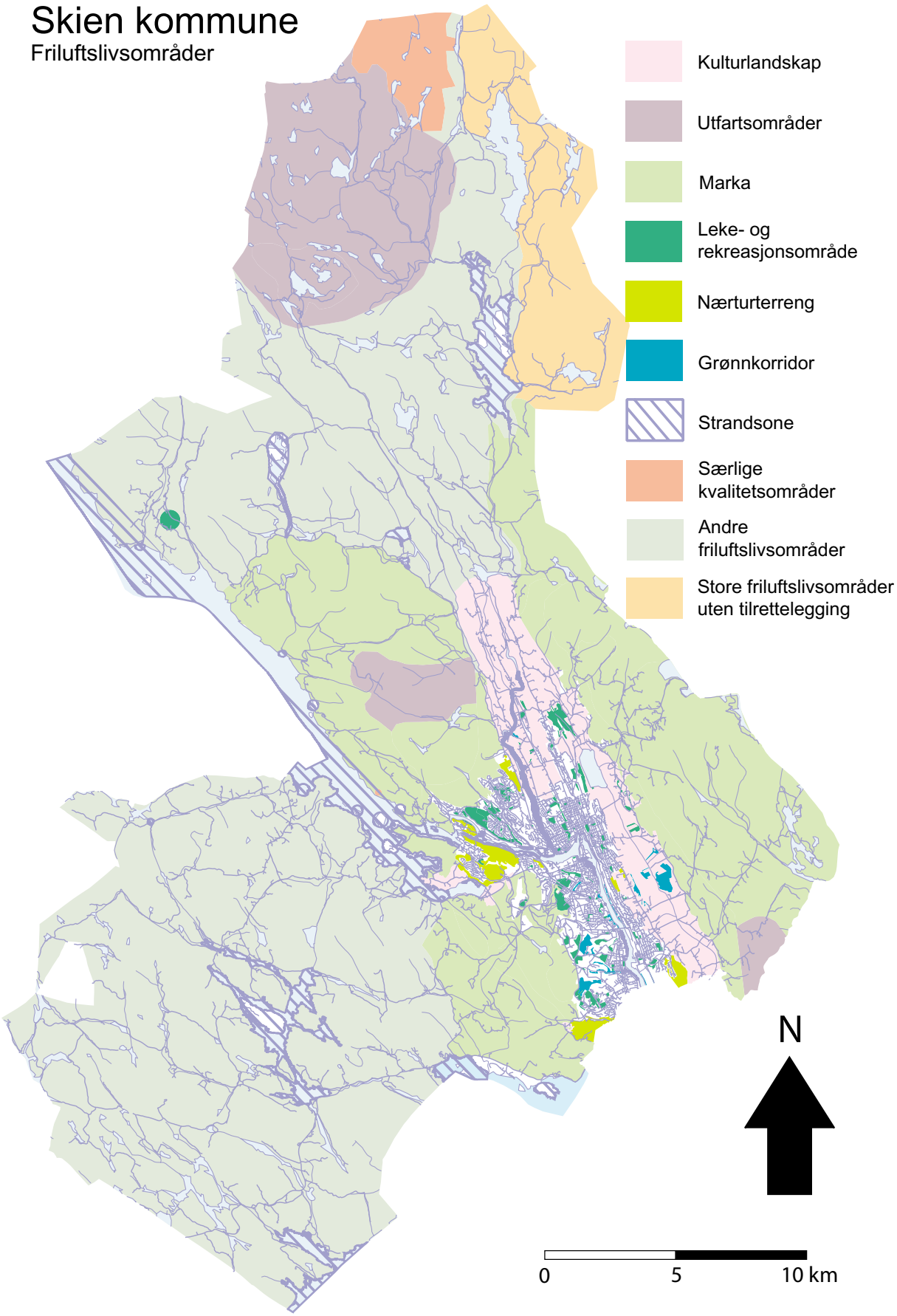
Arbeidsgruppen tok utgangspunkt i to kart over kommunen, et over bynære strøk og et kart utenfor bynære strøk. Disse to kartene ble brukt som ”manus-kart” i arbeidsmøtene. For de bynære delene av kommunen ble også ortofoto benyttet ved at avgrensninger av friluftsområde ble tegnet direkte på et papirplott, (noe som viste seg å være svært hensiktsmessig).

Gruppen startet med å avgrense lett identifiserbare friluftsområder på kartet som viste områder utenfor bynære strøk. Dette ble gjort med bakgrunn i den kunnskapen som gruppen samlet satt inne med mht. bruken av friluftsområder i Skien. Turkart over kommunen gav også viktig informasjon i dette arbeidet. (Årsaken til at man startet med områder utenfor bynære strøk var at det var her det var enklest å identifisere og avgrense større områder). Gruppen hadde også oversikt over tidligere uttal-elser til kommuneplanens arealdel. Inntegning av eksisterende stier gav også et interessant bilde av bruken i området.

Hvert område ble så gitt et eget løpenummer, en Id. Etter at dette var gjort ble det for hvert område lagt inn verdier i en egenskapstabell. Verdsetting av områdene ble gjort av hele gruppen i fellesskap i egne arbeidsmøter. At man startet med å gjøre dette anses som svært viktig da man på denne måten internt i gruppen hadde muligheter til å ”kalibrere” vurderingen av områdene mot hverandre. Dersom den enkelte hadde gjort dette for seg selv ville man nok fort kunne gjort svært forskjellige vurderinger.

Under arbeidet med egenskapstabellen hendte det at det ble avdekket behov for å endre avgrensning-en av områdene, evt. dele et område i to polygoner.

Etter at den administrative gruppen har ferdigstillet sitt arbeid er intensjonen at resultatet skal fram-legges for relevante instanser (turistforeningen, lokalutvalg med mer) for evt. justering av grenser og verdivurdering.

Figur 2 Kart over områdetyper for Skien kommune.

Brukerundersøkelser
I områder hvor man er usikker på bruken eller av andre grunner ønsker mer informasjon er det nødvendig med nye undersøkelser.

Generelle friluftslivsundersøkelser gir bl a en del kunnskap om hvor stor del av befolkningen som driver ulike friluftslivsaktiviteter, hvor ofte de gjør det og hvor mye de verdsetter det. Dette stilles i undersøkelsene ofte opp i forhold til oppslutning om og verdsetting av andre typer aktiviteter. Noen undersøkelser sier også noe om hvordan utviklingen har vært og fortolker forventet utviklingsretning.

I tillegg til slik generell kunnskap vil det være ønskelig å vite noe om friluftslivsmønster og bruken av spesifikke områder. For mer informasjon om undersøkelser og feltarbeid se vedlegg 7.3.

Statistisk Sentralbyrå (SSB) gjennomfører såkalte levekårsundersøkelser som bl a sier noe om folks tidsbruk. Se SSBs hjemmesider http://www.ssb.no under levekår for mer informasjon.

Kartfesting av friluftslivsområder
Kartleggingsenheten er områdetype. Fullstendige definisjoner av disse finnes i vedlegg 7.1. Områdetypen sier noe om friluftslivsområdets bruk og funksjon.

Kode	Områdetyper	Kart elementer
NT	Nærturterreng	Flate
LR	Leke- og rekreasjonsområde	Flate
GK	Grønnkorridor	Flate/linje
MA	Marka	Flate
SS	Strandsonen	Flate
KL	Kulturlandskapet	Flate
UO	Utfartsområde	Flate
TM	Store turområder med tilrettelegging	Flate
TU	Store turområder uten tilrettelegging	Flate
SK	Særlige kvalitetsområder	Flate
AF	Andre friluftslivsområder	Flate

På grunn av framstilling av kart kan et område bare ha en områdetype. Ved tvil velges den typen som reflekterer den viktigste bruken. Har området andre funksjoner, kan dette opplyses om i egenskapstabellen. Kartlagte områder kan ikke overlappe hverandre.

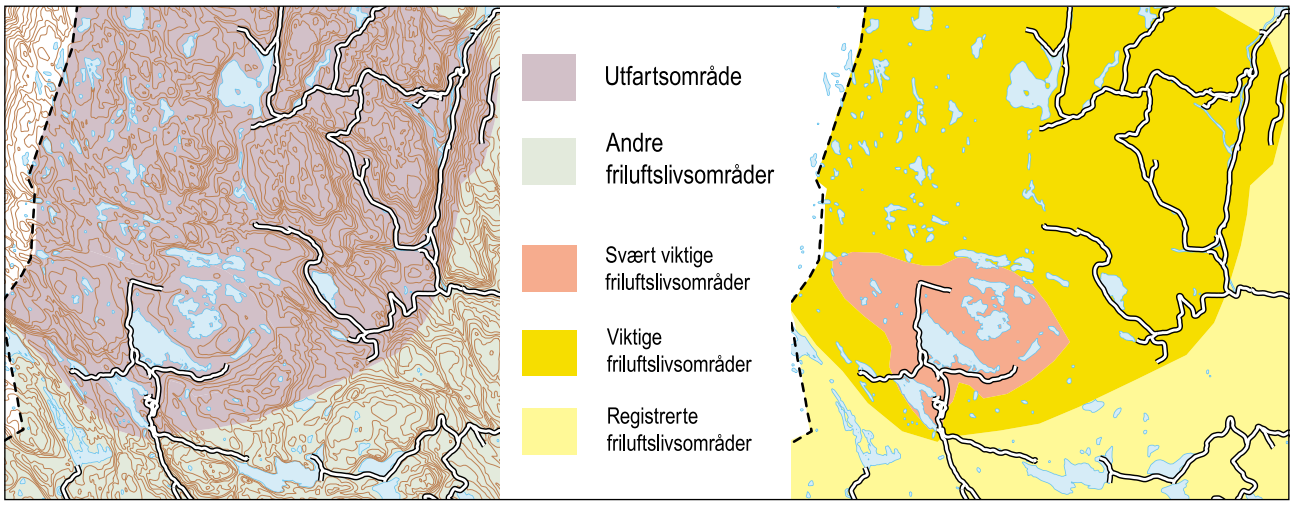

Figur 3 Eksempel på område (til venstre) som er inneklemt mellom jernbane og hovedvei og som ikke brukes til friluftsliv.

Det er ikke et mål at all utmark kartlegges som friluftslivsområde. Hvis man er helt sikker på at et område ikke brukes, er uten spesielle kvaliteter og har lite potensial, så registreres det ikke.

Det vil være ønskelig med større detaljering og nøyaktighet i registreringene jo nærmere man kommer byer og tettsteder, hvor presset på arealene er størst.

Dersom verdien vurderes forskjellig innenfor et område med en områdetype, se kapittel 4.2.5, må områdetypen deles opp i mindre kartobjekter, en for hver verdi (se figur 4).

Figur 4 Kartet viser hvordan et utfartsområde er delt inn i to flater (polygoner) som får forskjelling verdi.

Nøyaktighet
Innenfor tettstedet vil all planlegging skje i stor detalj, og et digitalt kartverk vil bli brukt i store målestokker. Det er derfor ønskelig med god nøyaktighet i avgrensingen av områdene. Nøyaktigheten vil være størst, kanskje rundt 10 meter, der områdene har klare grenser, som vei eller vassdrag eller bebyggelse. Hvis grensen går innenfor grønne arealer, blir plasseringen mer skjønnsmessig, kanskje +/- 50 meter.

Det vil være naturlig å tegne manus på økonomisk kartverk eller plott av FKB-data i målestokk 1:5000 eller større, f eks 1:1000. Veikanter og annen arealbruk i grunnkartet vil danne naturlige grenser for områdene. Ortofoto er et svært nyttig hjelpemiddel for å trekke grensene. Disse vil også kunne tas fra kartfigurer i kommuneplanens arealdel eller reguleringsplaner.

Figur 5 Grensene til området er trukket langs jernbane og dyrketmark.

Ønsker man en detaljert registrering, f eks for en grønnstrukturanalyse, står dette beskrevet i DN Håndbok 23-2003 – Grønn by. Se http://www.dirnat.no/ under publikasjoner for mer informasjon.

Utenfor tettstedene vil presset på arealene normalt være størst nær tettstedene og evt. større hyttekonsentrasjoner, og det bør legges størst vekt på nøyaktighet i grensetrekkingen her. Nøyaktigheten vil derfor kunne variere: 50 til 100 meter nær tettstedet og flere hundre meter lengst unna.

Manus bør tegnes på FKB-data (Felles kartdatabase) eller nedfotografert økonomisk kartverk nær tettstedet, målestokk f eks 1:20 000, mens det vil være naturlig å bruke N50 kart eller -plott (eller mindre målestokk) lenger fra tettbebyggelse. Grensen mellom store turområder med og uten tilrettelegging kan mange steder ha en usikkerhet på en kilometer eller mer.

Naturlige skiller og stengsler som vann, fjorder, fjell, elver, veier, jernbane og lignende, bør brukes til å avgrense områdene. Noen steder vil det være en grense mot annen arealbruk.

Inntegning på kart/digitalisering
Det er ønskelig at kartene digitaliseres. Da kan de enkelt presenteres i ulike målestokker, sammen med annen temainformasjon, på ulike grunnkart, tematisert etter områdetype eller verdi, legges ut på Internett osv. Standarden for friluftslivsområder digitalt blir tilgjengelig i første halvår 2005 og kommer til å finnes på siden http://www.statkart.no SOSI-standarden versjon 4.0 eller Arealis-spesifikasjon http://www.statkart.no

Generelt om etablering av digitale temakart, se Arealis veiledningsmateriell kapittel 12, spesielt avsnitt 12.3.3-12.3.6: http://www.statkart.no

Avgrensing av områdene
På manuskartet tegnes områdegrensene med tydelig, tynn strek. De som skal digitalisere, må få informasjon om nøyaktigheten i grensene. Dette kodes i dataene som ..KVALITET, se Arealis internettsider http://www.statkart.no

For korrekt koding av grenser se vedlegg 7.6.
Under verdivurderingen bør man avgrense de mest brukte delene av området, arealer som er spesielt egnet for enkeltaktiviteter, områder med mye tilrettelegging (stier, løyper, leder osv), viktige innfallsområder med p-plasser, områder med spesielle kunnskapsverdier mm. Disse vil ofte få en høyere verdi enn resten av områder av samme type.

Egenskapsinformasjon
Egenskapsinformasjon kan tegnes på manus og legges inn ved digitaliseringen, eller man kan benytte egenskapstabell. Hvis man ønsker å ha med mye egenskapsinformasjon, må man bruke tabell. På manuskartet skriver man da bare et løpenummer i hvert område, og dette legges inn i kartfilen ved digitaliseringen.

Egenskapstabellen må minimum inneholde egenskapene:

- Løpenummer (Id nr)
- Områdetype
- Verdi

I tillegg krever SOSI-standarden at det finnes informasjon om Objekttype, Flatetema/Linjetema, Kvalitet, Dato og Kommune, jf kap. 7.6.

Man kan legge inn en rekke flere egenskaper og informasjon for å beskrive områdene, se standarden for friluftslivsområder digitalt som blir tilgjengelige i første halvår 2005 og kommer til å finnes på siden http://www.statkart.no SOSI-standarden versjon 4.0 eller Arealis-spesifikasjon http://www.statkart.no

Det kan være nyttig å bruke egenskapen ”Informasjon” til å legge inn en fritekstbeskrivelse av området og en begrunnelse av verdsettingen. Informasjon kan ha 100 tegn. En lengre beskrivelse kan lagres som en Word-fil, og det kan refereres til denne filen gjennom egenskapen ”Link”.

Egenskapstabellen kan dermed se slik ut:

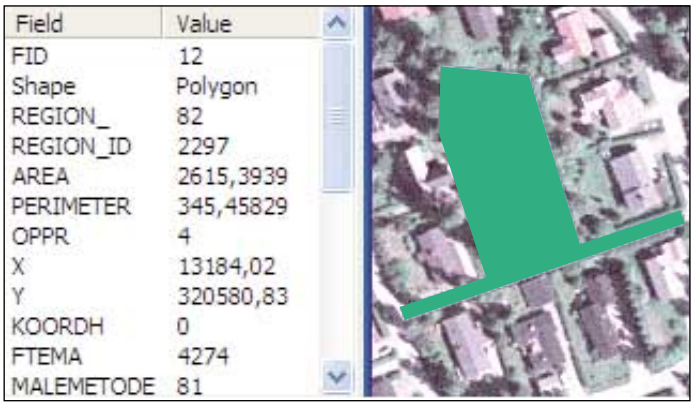
ID_Lokal	Områdetype	Verdi	Informasjon	Link
1	Marka	Svært viktig friluftslivs-område	Svært mye brukt område, se Link	Beskrivelse_1.doc Verdsetting_1.doc
2	Utfarts-område	Viktig friluftslivs-område	Spesielt viktig i snøfattige vintre	

I praksis vil man ikke skrive dette i full tekst, men med koder. Disse finnes i Standarden for friluftslivsområder digitalt som blir tilgjengelige i første halvår 2005 og kommer til å finnes på siden http://www.statkart.no SOSI-standarden versjon 4.0 eller Arealis-spesifikasjon http://www.statkart.no

Dette blir da slik:

ID_Lokal	Områdetype	Verdi	Informasjon	Link
1	MA	A	Svært mye brukt område, se Link	Beskrivelse_1.doc
2	UO	B	Spesielt viktig i snøfattige vintre	

I GIS-systemet kobles kart og tabell med løpenummeret som koblingsnøkkel.

Figur 6 Egenskapstabell knyttet til et friluftslivsområde.

For korrekt koding av flate se vedlegg 7.6.

4.2.5. Verdsetting av friluftslivsområder

Kartleggingen vil resultere i et eller flere kart med inntegnede friluftslivsområder med tilhørende områdetype. Dette danner bakgrunnen for verdsettingen av områdene. Det bør fylles ut et skjema for hvert område som er registrert i kartleggingen av friluftslivsområder. Det kan vise seg at avgrensingene som ble gjort under kartleggingen ikke er hensiktsmessige for verdivurdering og da må områder deles opp eller slåes sammen. Dette kan særlig gjelde større områder hvor f eks en kjerne blir mer brukt. Under verdivurderingen er det en fordel å ha mest mulig homogene områder.

Når man vurderer resultatet må man være oppmerksom på at skalaen ikke nødvendigvis går fra "negativt" til "positivt". F eks kan det at et område ikke er tilrettelagt være negativt for noen mens andre ser det positive i å oppsøke et område uten tilrettelegging. Under verdsettingen må man i dette eksemplet anse graden av tilrettelegging i forhold til områdets funksjon som friluftslivsområde. Se vedlegg 7.2 for utfyllende kommentarer, se også vedlegg 7.1 for prioriterte kvaliteter under de forskjellige områdetypene.

Verdsettingsskjema

		1	2	3	4	5
Bruk	Hvor stor er dagens brukerfrekvens?	Liten				Stor
Regionale/nasjonale brukere	Brukes området av personer som ikke er lokale	Aldri				Ofte
Opplevelses-kvaliteter	Har området spesielle natur- eller kulturhistoriske opplevelseskvaliteter? Har området et spesielt landskap?	Ingen				Mange
Symbolverdi	Har området en spesiell symbolverdi?	Ingen				Stor
Funksjon	Har området en spesiell funksjon (atkomstsone, korridor, parkeringsplass el.)?	Ikke spesiell funksjon				Spesiell funksjon
Egnethet	Er området spesielt godt egnet for en eller flere enkeltaktiviteter som det ikke finnes like gode alternative områder til?	Dårlig				Godt
Tilrettelegging	Er området tilrettelagt for spesielle aktiviteter eller grupper?	Ikke tilrettelagt				Høy grad av tilrettelegging
Kunnskapsverdier	Er området egnet i undervisningssammenheng eller har området spesielle natur- eller kulturvitenskaplige kvaliteter?	Få				Mange
Inngrep	Er området inngrepsfritt	Utbygd				Inngrepsfritt
Utstrekning	Er området stort nok for å utøve de ønskede aktivitetene?	For lite				Stort nok
Potensiell bruk	Har området potensial utover dagens bruk?	Liten				Stor
Tilgjengelighet	Er tilgjengeligheten god, eller kan den bli god?	Dårlig				God

Kriterier for verdivurdering av områder
Verdiene er relative og det kan være nødvendig å prøve å verdsette noen områder først, før man setter en standard og gjennomfører den endelige verdsettingen.

Noen kommuner vil ha en begrenset andel av sine friluftslivsområder verdsatt som "Svært viktig", mens andre (by)kommuner vil ha en stor grad av slike områder.

Nedenfor følger anbefalte kriterier for verdsetting av friluftslivsområder. F eks blir et område som har fått tallverdi 5 i kategorien "Egnethet" et "Svært viktig friluftslivsområde", **og det er nok at et område får en femmer blant de sju utvalgte kriteriene for at det skal bli svært viktig**. I tillegg vil et område som får en firer på kriteriet Bruk eller Regionale/nasjonale brukere, men lav skår på resten, verdsettes som et Svært viktig friluftslivsområde.

Se også "Prioriterte kvaliteter under verdsetting" for hver områdetype i vedlegg 7.1.

Verdi	Kriterier
A) Svært viktig friluftslivsområde	Anbefalte kriterier Bruk = 4,5 eller Regionale/nasjonale brukere = 4,5 eller Opplevelseskvaliteter =5 eller Symbolverdi = 5 eller Funksjon = 5 eller Egnethet = 5 eller Tilrettelegging =5 eller En generell høy skåre
B) Viktig friluftslivsområde	Bruk = 3 eller Regionale/nasjonale brukere = 3 eller Opplevelseskvaliteter = 3,4 eller Symbolverdi = 3,4 eller Funksjon = 3,4 eller Egnethet = 3,4 eller Tilrettelegging = 3,4 eller En generell god skåre
C) Registrerte friluftslivsområde	Bruk =2
D) Ikke klassifisert friluftslivsområde	Områder som ikke blir verdsatt som A, B eller C.

Verdsettingen er relativ og f eks et areal som blir definert som **stort** innenfor tettstedsgrensen vil være lite når det ligger uten tilknytning til byer og tettsteder. Videre vil det kunne variere mye hvor mange brukere det skal til for at et område skal få **stor** bruk.

Ønsker man å redusere arbeidet med verdsettingen, kan man bare vurdere enkelte egenskaper ved et område. F eks hvis et nærturområde blir vurdert til å ha **stor** bruk (5), blir området svært viktig, og man trenger ikke å vurdere de andre egenskapene. En slik tilnærming vil kreve mindre arbeid, men man vil samtidig få begrenset kunnskap om områdene. Detaljert kunnskap om områdene er nyttig i planlegging og forvaltning av friluftslivsområdene i framtiden.

Områder (utmark) avsatt som landbruks-, natur- og friluftsområder i kommuneplanen, men som ikke blir registrert med områdetype, vil nærmest alltid være tilgjengelige for allmennheten, og friluftslivsinteressene må vurderes i eventuelle utbyggings- og arealendringssaker. Dette gjelder særlig by- og tettstedsnære områder som blir eller kan bli brukt av barn og unge.

Ved revisjon av Skien kommunes arealdel ble det utarbeidet et temakart for ***Rekreasjon, lek, idrett og friluftsliv – bynære områder*** med tilnærmet lik kategoriinndeling som nyttes i denne håndboken (kat. 1 = A, kat. 2 = B og kat. 3 = C). Temakartet ble brukt i forbindelse med vurdering av nye utbyggingsområder i arealdelen, i tillegg til at det er et nyttig verktøy for saksbehandlere i kommunen (hovedsakelig plan- og byggesak) i forbindelse med vurdering av foreslåtte tiltak. Det er knyttet opp anbefalte forvaltningsregler til de foreslåtte kategoriene på følgende måte:

Kategori 1: Meget store friluftslivsverdier: Omdisponering av arealene som forringer rekreasjonsverdiene bør ikke forekomme.

Kategori 2: Store verdier: Så langt det er mulig bør områdene ikke omdisponeres. Dersom ingen andre alternativer finnes, bør det foretas grundige lokale vurderinger av rekreasjonsverdiene for tilpasninger.

Kategori 3: Verdier: Kan omdisponeres eller fortettes etter grundige vurderinger av rekreasjonsverdiene.

Det er spesielt viktig at områder som havner i kategori 3 ved eventuell omdisponering vurderes med tanke på muligheter for barn. Bakgrunnen for dette er at det kan finnes små "100 meter- skoger" som ikke nødvendigvis er registrert på kartet under kategori 1 eller 2, men som likevel kan ha betydning som lekeområde for barn.

DEL III PRESENTASJON, OPPFØLGING OG KONSEKVENSER

5. Presentasjon

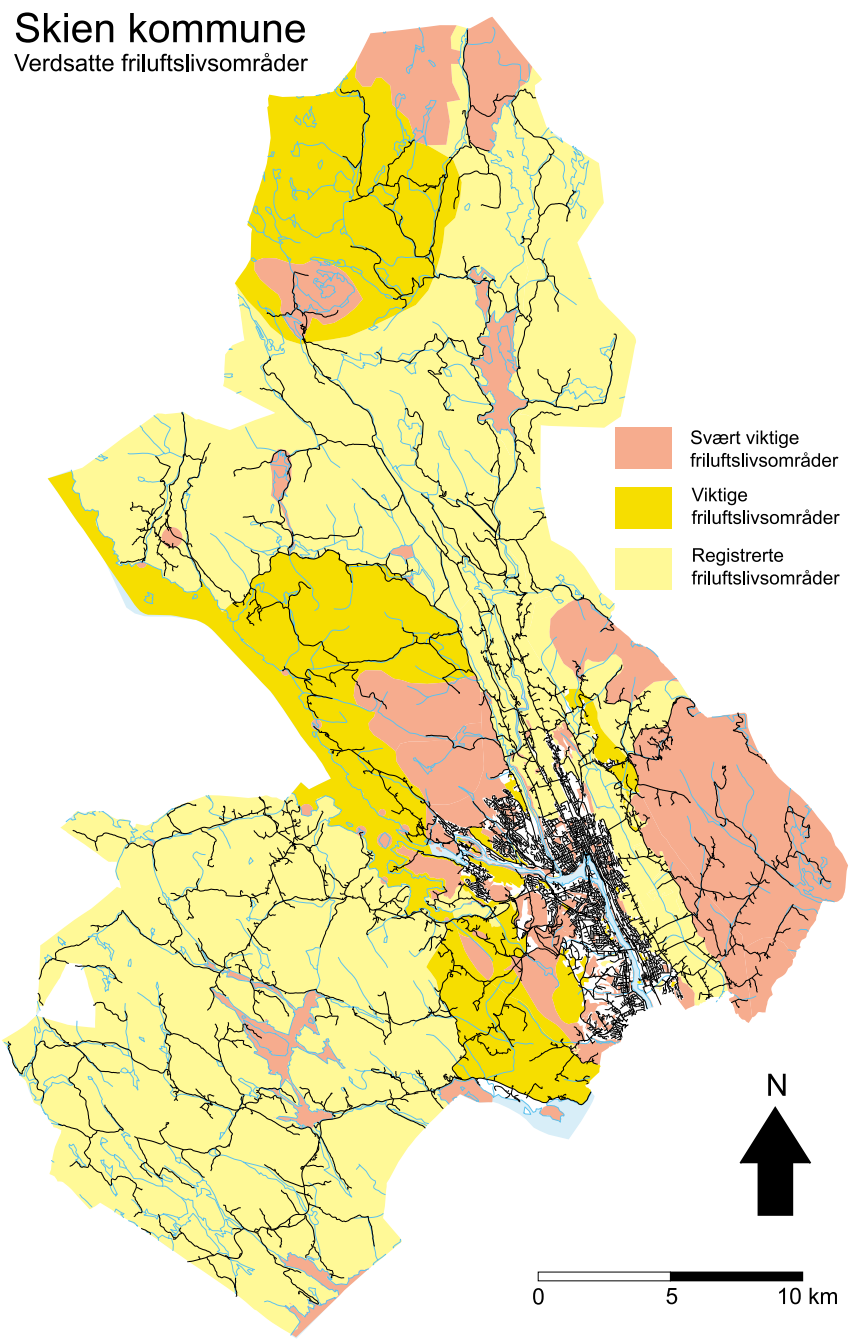
Resultatet av kartleggingen må presenteres i en hensiktsmessig form for kommunens arealplanlegging og forvaltning. I kommuner med en aktiv bruk av GIS er det ønskelig at resultatet tilrettelegges i kommunens innsynsverktøy. Det kan også være ønskelig med en papirutgave, eller man kan plotte kart ved behov. I andre kommuner produseres et papirkart med tilhørende tekst.

Papirutgave
Det vil ofte være ønskelig å presentere et oversiktskart over hele kommunen. Men hvis kartet ikke skal bli for stort, blir ofte målestokken svært liten, og detaljer i kartleggingen vil ikke komme fram. I slike tilfeller bør tettstedene med omland presenteres på et eget kart. For å få fram detaljer som små "hundremeterskoger" er kart i målestokk 1:5.000 – 1:20.000 godt egnet.

Hvis det lages bare én kartutgave, skal denne vise områdenes **verdi**.

Man kan vurdere å framstille kommunen eller deler av kommunen i en utgave som viser **områdetype.** Dette kan dokumentere spesielle problemstillinger som f eks mangel på viktige områdetyper.

Hovedinnholdet i kartleggingen og verdsettingen bør presenteres i tekstform sammen med kartet. Kriteriene som kommunen har lagt til grunn for verdsettingen, bør også klart komme fram.

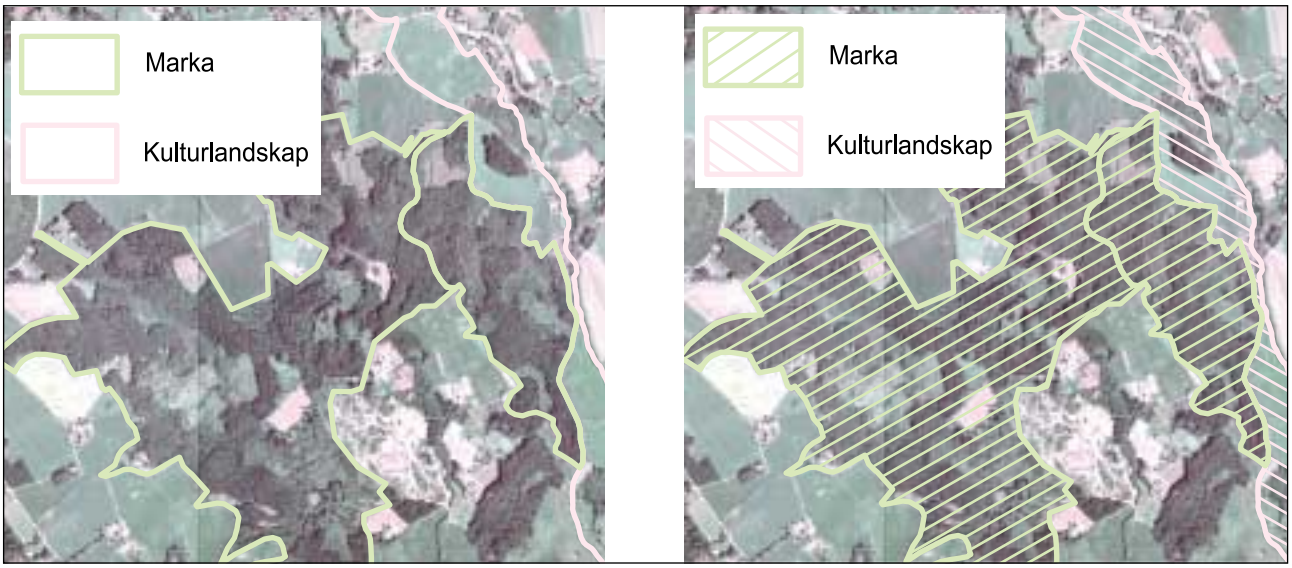

Figur 7 Kart over verdsettingen av friluftslivsområder i Skien kommune.

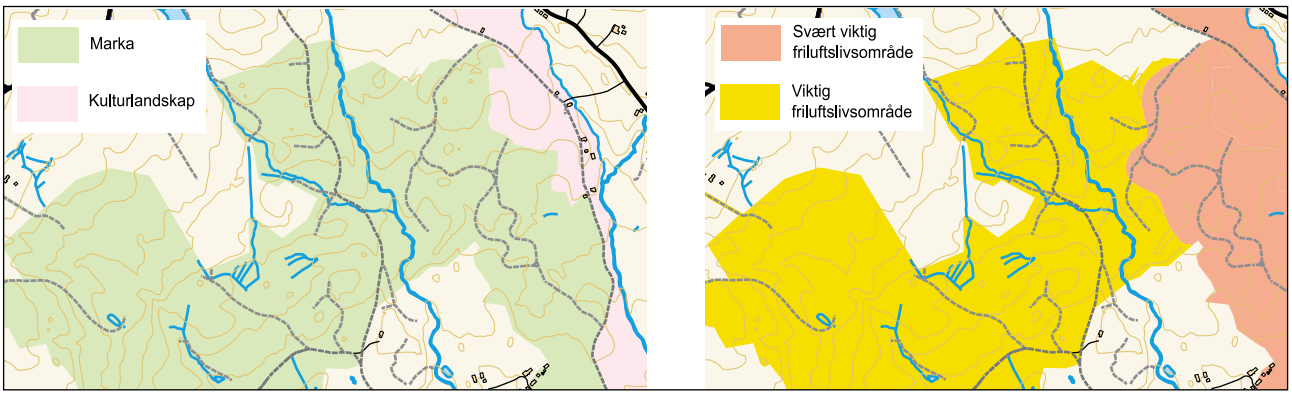
Digital utgave

- Digital tilrettelegging av kartleggingen i et kartverktøy gir stor fleksibilitet i bruken.
- Brukeren kan velge å se friluftslivsområdene sammen med annen informasjon som er viktig for friluftslivet, som stier og løyper, parkeringsplasser, naturvern-områder, kulturminner og andre severdigheter, plankart osv.
- Brukeren velger selv presentasjonsmålestokk og grunn-karttype. Ortofoto kan være svært illustrerende.
- Det kan plottes utsnitt etter behov, eller utsnitt kan klippes ut fra skjermbildet for å presenteres i rapporter eller sakspapirer.
- Beskrivende informasjon om områdene er knyttet til kartfigurene og dermed lett tilgjengelig.
- Materialet kan lett tilrettelegges for en utgave som viser verdiklasser og en annen utgave som viser områdetyper.
- Det digitale materialet vil være grunnlag for en trykt utgave.
- Materialet kan legges ut på Internett for å bli til-gjengelig for publikum, organisasjoner og lag osv. En bredere skriftlig dokumentasjon kan da knyttes til.

Etater som kommunene samarbeider mye med, som fylkesmannen, vegkontoret, fylkeskommunen m.fl. blir etter hvert aktive GIS-brukere, og en digital utgave av registreringene kan være et viktig hjelpemiddel for dem.

Figur 8 Eksempel på presentasjon av områdetyper på ortofoto.

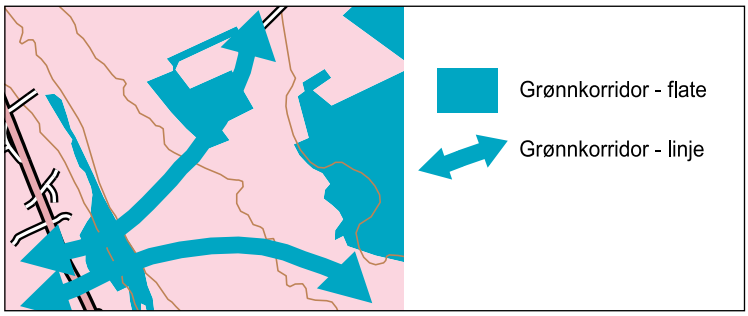

Figur 9 Områdene ovenfor presentert på et kartgrunnlag. Legg merke til at marka er delt inn i to flater (polygoner) for å kunne skille på verdien.

Områdetyper
Følgende koder og farger skal brukes for de forskjellige områdetypene.

Kode	Områdetyper	Farge - CMYK			
NT	Nærturterreng	20	0	100	0
LR	Leke- og rekreasjonsområde	80	0	70	5
GK	Grønnkorridor – flate (polygon)	100	0	32	0
GK	Grønnkorridor - linje	100	0	32	0
MA	Marka	22	0	42	0
SS	Strandsonen	50	50	0	0
KL	Kulturlandskapet	0	16	0	0
UO	Utfartsområde	6	18	0	22
TM	Store turområder med tilrettelegging	0	18	44	0
TU	Store turområder uten tilrettelegging	0	5	34	0
SK	Særlige kvalitetsområder	0	41	41	0
AF	Andre friluftslivsområder	10	0	15	8

Grønnkorridor kan presenteres som linje og den kan ha ulik utforming etter hva man ønsker å vise. I noen sammenhenger vil kanskje linjene lages spesielt brede, som piler, for å illustrere hovedturdrag. Områdetypene skal alltid tegnes ut med den oppgitte fargekoden, men i forhold til kartfremstillingen kan man velge å bruke enten fylt flate, omriss eller skravur. Vi anbefaler generelt at det nyttes fylte flater, med unntak av områdetype Strandsone der man bruker skravur, jf fig 16 A og B.

Figur 10 Grønnkorridor presentert som brede piler.

Verdsetting
Følgende koder og farger anbefales brukt for de forskjellige verdiene.

Kode	Verdi	Farge - CMYK			
A	Svært viktig friluftslivsområde	0	50	45	0
B	Viktig friluftslivsområde	0	16	100	0
C	Registrert friluftslivsområde	0	0	60	0
D	Ikke klassifisert	5	0	5	10

6. Oppfølging og konsekvenser

For å synliggjøre friluftslivets arealbehov er det viktig at resultatet av kartlegging, verdsetting, og/eller ferdig temaplan blir gitt som et av flere grunnlag til juridiske planer etter plan- og bygningsloven.

6.1. Planer uten særlig rettsvirkning

Innarbeiding av verdivurderte friluftslivsområder i Grønn Plakat
Grønn Plakat er en grønn varseltrekant som synliggjør verdiene av biologisk mangfold, landskap, og friluftsliv/rekreasjon i grønnstrukturen. Grønn Plakat beskriver en offensiv arbeidsmetode for å sikre "grønne interesser", og er et grunnlag for planlegging og forvaltning av grønnstrukturen i kommunen. Metode for registrering og analyse er beskrevet i DN-håndbok nr. 6 (1994) og DN håndbok nr. 23 (2003). For mer informasjon se http://www.dirnat.no/ under publikasjoner. Den grønne plakaten kan brukes i alle typer kommunal planlegging og arealdisponering, og kan videreføres i en Grønn kommunedelplan eller f eks i kommuneplanens arealdel som behandles politisk. Grønn Plakat er ikke en juridisk plan, men et politisk vedtak om hvilke arealer som bør hensyntas ved all arealbruk i en kommune.

Temaplan for friluftsliv
Kommunen kan utarbeide temaplan for friluftsliv uten forankring i plan- og bygningsloven. En slik plan har ingen rettsvirkning. Temaplanen bør vedtas politisk. Temaplanen kan gi retningslinjer for arealdisponering i planer etter plan- og bygningsloven, og den kan omfatte arbeider med stimulering, informasjon og også strategier for sikring av arealer.

6.2. Planer med særlig rettsvirkning etter plan- og bygningsloven

Kommunedelplan med handlingsprogram
En kommunedelplan for friluftsliv, kommunedelplan for idrett og fysisk aktivitet eller kommunedelplan for grønnstruktur, marka eller kulturlandskapet, er tematiske kommunedelplaner med særlig rettsvirkning der det er foretatt arealprioriteringer. Til planen hører et handlingsprogram. En kommunedelplan kan vise arealavgrensing for friluftslivsområder, grønnstruktur, og lignende, og omfatter planer for kjøp, sikring, opparbeiding, evt. restaurering og andre retningslinjer for bruk. Budsjett skal knyttes til økonomiplanen i kommunen.

Hovedinnhold i en kommunedelplan:

- redegjørelse for områder for friluftsliv og verdien av disse
- analyse av hvordan grønnstrukturen fungerer og brukes
- arealavgrensing av grønnstruktur på kart
- klargjøring av behov og muligheter for forbedringer og endringer
- prioritering av tiltak som sikring, tilrettelegging, forvaltning og bruk av ressurser av viktige verdier og områder i grønnstrukturen

Friluftsliv i kommuneplanens arealdel
Kommunen bør i størst mulig grad legge inn friluftslivsområder i kommuneplanens arealdel. Disse kan avsettes som friområder eller grønnstruktur i byggeområdene, LNF-områder, båndlagte arealer, viktige ledd i kommunikasjonssystemet (gang- og sykkelvei, turveitrase, hovedturvei) med bestemmelser og retningslinjer. Marka kan avgrenses av en retningslinjegrense, en "markagrense". Analysen fra markaplanlegging, Grønn Plakat eller fra Grønn Plan (evt. andre friluftslivsanalyser) bør legges til grunn for avgrensing av friluftslivsområder. Mange kommuner velger å synliggjøre friluftslivsområdene ved å inndele LNF-områdene i ulike soner. En av sonene kan ha retningslinjer som viser til områdets verdi og betydning for friluftsliv og natur. Denne soneinndelingen rokker ikke ved flerbruken i området, men vil virke som en retningslinje i forhold til behandlingen av dispensasjonssaker og andre tiltak. Fordelen ved å avgrense arealbruksformål til ulike former for friluftsliv i kommuneplanens arealdel, er at alle arealbruksformål i en kommune er samlet i samme plandokument. Et samlet plankart letter informasjonen utad, og bedrer muligheten til å ivareta de grønne interessene i kommunes arealplanlegging.

For mer informasjon se MD-veileder, Kommuneplanens arealdel (01.11.01) som finnes på http://www.odin.dep.no/md under publikasjoner.

Friluftslivsområder i reguleringsplaner
Reguleringsplaner er en detaljplan med særlig rettsvirkning som regulerer utnytting og vern av grunn, vassdrag, sjøområder, bebyggelse og det ytre miljø i bestemte områder i en kommune. Allment tilgjengelige friluftslivsområder kan avsettes i reguleringsplaner som friområder, ulike spesialområder (spesialområder naturvern, friluftsliv, kulturlandskap, klimavernbelte, grønnstruktur og lignende) eller offentlige trafikkområder (f eks gang- og sykkelveier, plasser/ torg, turveier og historiske veier) med bestemmelser og retningslinjer. Friluftsliv i landbruksområder skjer innenfor de rammene allemannsretten setter dersom ikke annet er bestemt i reguleringsbestemmelsene. Til reguleringsplaner kan det stilles vilkår gjennom rekkefølgebestemmelser for å ivareta friluftslivsinteressene (opparbeiding av turstier, friområde, grønne lekeplasser ol.).

For mer informasjon se MD veileder: Reguleringsplan, Bebyggelsesplan (01.11.01) som finnes på http://www.odin.dep.no/md under publikasjoner.

Friluftsliv i bebyggelsesplaner
Bebyggelsesplanen er en juridisk detaljplantype for enkle utbyggingssituasjoner eller for ytterligere detaljering av en reguleringsplan. Bebyggelsesplanen fastlegger arealbruk og utforming av bygninger, anlegg og utearealer innenfor et nærmere avgrenset område. Det er derfor viktig at kommunen er bevisst muligheten til å detaljplanlegge utearealene som kan være en del av friluftslivsområdene/grønnstrukturen i en utbygging.

For mer informasjon se MD veileder: Reguleringsplan, Bebyggelsesplan (01.11.01) som finnes på http://www.odin.dep.no/md under publikasjoner.

Ny plan- og bygningslov
Plan- og bygningsloven er under revidering. Utkast til ny plandel har vært på høring. Se vedlegg 7.4 for mer informasjon.

6.3. Tilrettelegging og informasjon

En kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder vil ofte avdekke behov for tilretteleggingstiltak eller mangel på informasjon. Det kan f eks være behov for å øke eller redusere ferdselen, redusere slitasjen, tiltrekke seg nye brukergrupper eller at man ønsker å tilrettelegge for nye aktiviteter som kommunen ikke har et tilbud for i dag.

Fysisk tilrettelegging og informasjon kan f eks redusere slitasje og trekke til seg nye brukergrupper eller øke dagens bruk. For mer kunnskap om tilrettelegging, informasjon og sikring av friluftslivsområder se DNs håndbøker og veiledere listet opp i vedlegg 7.5.

7. Vedlegg

7.1. Områdetyper

For å oppnå målet om at alle skal ha mulighet til å drive friluftsliv i nærmiljøet og i naturen ellers, er det viktig å ivareta et bredt spekter av områder med forskjellige kvaliteter som gir befolkningen mulighet til å utøve sitt friluftsliv ut fra egne preferanser og der de helst ønsker. For å synliggjøre friluftslivsområdenes funksjon, innhold og størrelse er de delt inn i 11 områdetyper. Under hver områdetype er det presisert hvilke kvaliteter man bør legge vekt på under verdsetting av områdene.

Områdetyper

Kode	Forklaring
NT	Nærturterreng
LR	Leke- og rekreasjonsområde
GK	Grønnkorridor
MA	Marka
SS	Strandsonen
KL	Kulturlandskapet
UO	Utfartsområde
TM	Store turområder med tilrettelegging
TU	Store turområder uten tilrettelegging
SK	Særlige kvalitetsområder
AF	Andre friluftslivsområder

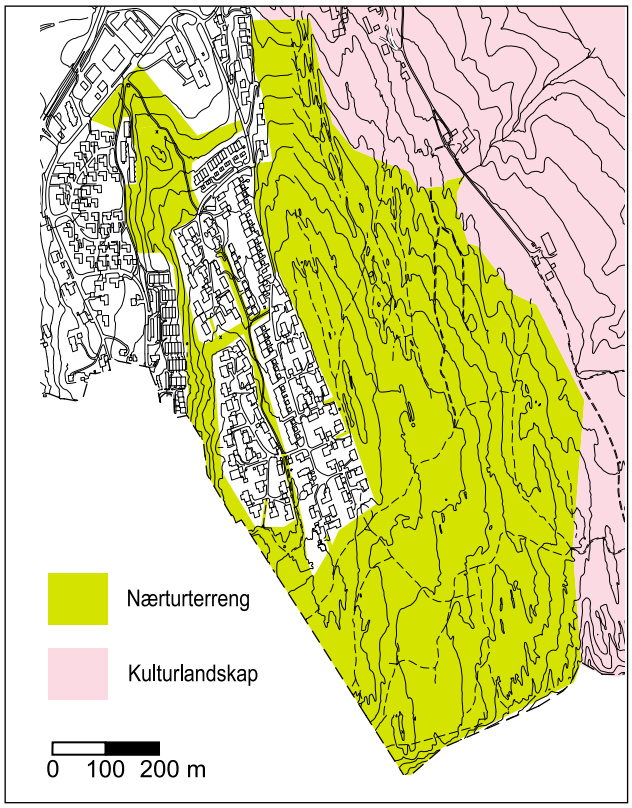
Selv om det er lagt opp til en inndeling av forskjellige kategorier friluftslivsområder, bør ikke kommunen bruke mye tid på å plassere disse i de forskjellige områdetypene. For senere bruk av kartleggingen og verdsettingen er det mye viktigere at området får riktig verdsetting. Flere områder vil sansynligvis også kunne plasserer i to eller flere områdetyper. I slike tilfeller plasseres området i den kategorien som faller mest naturlig. Vurderes området i en områdetype som det er mangel av i kommunen, bør det plasseres der. Det vil da få betydning under den påfølgende verdsettingen.

For å lokalisere og definere friluftslivsområder som strekker seg over flere kommuner fordres et samarbeid mellom flere kommuner og fylkesmannen/fylkeskommunen. En overordnet analyse på fylkesnivå/landsdelsnivå vil lette arbeidet med å kartlegge områdene, samt å nivellere nivået mellom hva som er svært viktige- og viktige friluftslivsområder.

NÆRTURTERRENG

Med nærturterreng menes vegetasjonskledde områder på mer enn 200 daa. Områdene skal være tilknyttet byggeområder som f eks boligområder, skoler og barnehager, og ligge i gangavstand fra disse. De er vanligvis naturlig avgrenset av veier, bebyggelse eller dyrket mark.

Flere mindre områder som er forbundet med lite trafikkerte veier i "grønne omgivelser" og som til sammen blir større enn 200 daa, kan også regnes med.
Nærturterrenget skal være allment tilgjengelig og det er den faktiske muligheten til bruk av området som er viktig, uavhengig av reguleringsstatus og eiendomsforhold.

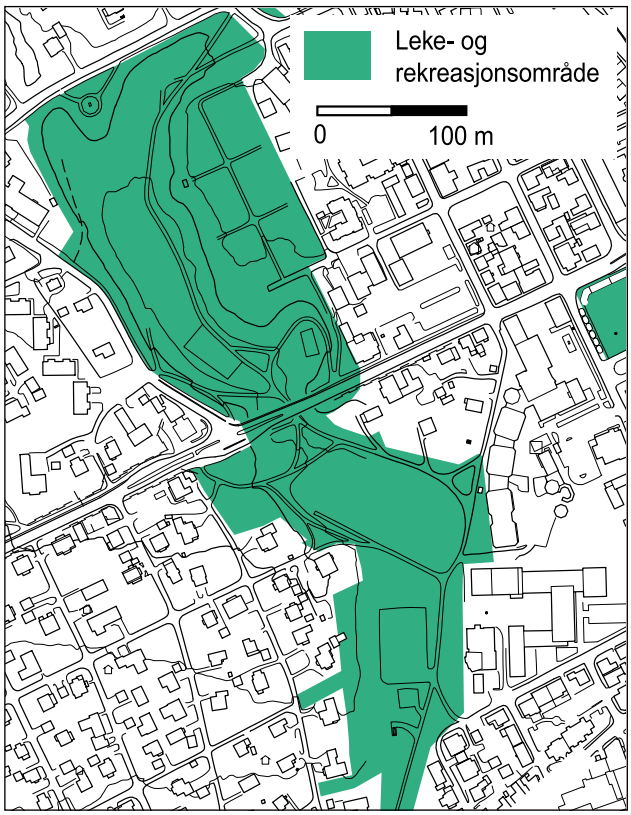
Figur 11 Nærturterreng som er avgrenset av bebyggelse og kulturlandskap.

Avgrensing mot andre områdetyper:
- Større nærturterreng som ligger i tilknytning til bebyggelse og som brukes aktivt, regnes i de fleste tilfeller til områdetypen Marka.
- Nærturterreng som ligger i strandsonen, kartlegges som Strandsonen.
- Nærturterreng som utgjør smale turdrag i tilknytning til boligområder, kartlegges som Grønnkorridor.

Prioriterte kvaliteter under verdsetting.
De viktigste områdene ivaretar en minimumsdekning av områder som gir boliger, skoler og barnehager tilgang på nærturterreng. Områdene bør ligge innen en avstand på 500 meter fra boliger, skoler og barnehager.

LEKE- OG REKREASJONSOMRÅDER

Med leke- og rekreasjonsområder menes lekeplasser, ballplasser, nærmiljøanlegg, hundremeterskogen, badestrender, offentlig sikrede områder, parker og lignende som er mindre enn 200 daa. Dette er spesielt viktige områder for barn og eldre som har liten aksjonsradius fra bosted. Områdene, eller deler av dem, kan være opparbeidet, uten vegetasjon eller bestå av naturmark. De kan også utgjøre deler av skolenes uterom og brukes i undervisningssammenheng. Områdene skal være offentlig tilgjengelig og ligge i de aller fleste tilfeller innenfor tettstedsavgrensningen.

Figur 12 Leke- og rekreasjonsområde område som ligger inne i et bebygd strøk.

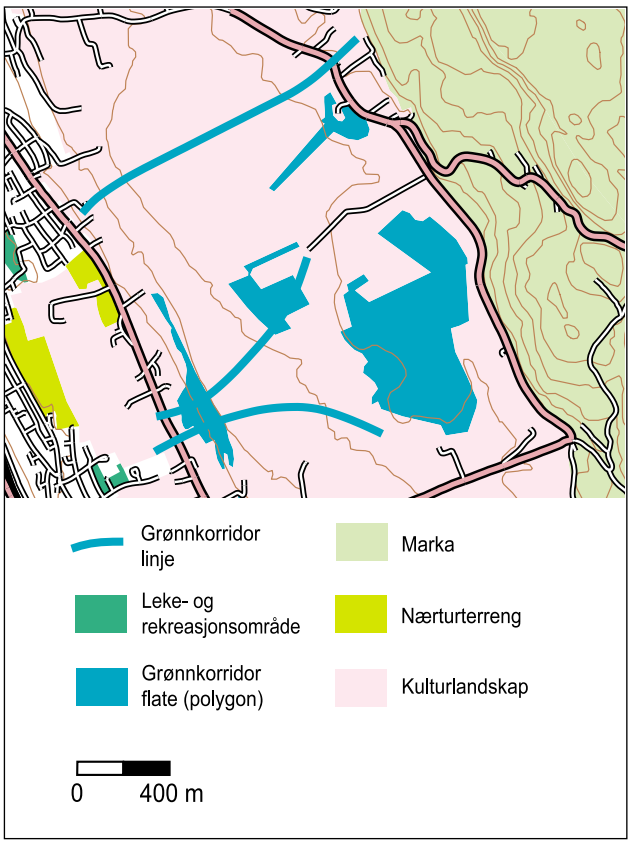
Prioriterte kvaliteter under verdsetting.

De viktigste leke- og rekreasjonsområdene ligger innen 200 meter fra boliger, skoler og barnehager, og det skal være en trygg[1] tilgang til disse områdene.

I tillegg vil alle ubebygde og allment tilgjengelige områder i strandsonen innenfor tettstedsavgrensningen, uavhengig av avstand og trygg atkomst, inneha prioriterte kvaliteter.

GRØNNKORRIDOR

Grønnkorridorene er en del av det ”myke” transportsystemet og er viktige forbindelseslinjer som knytter sammen boligområder og de mest brukte og egnede friluftslivsområdene. Grønnkorridorer kan også koble boligområdene med skoler, barnehager, lekeplasser, arbeidsplassen, butikken og sentrum. Slike korridorer skal ha et grønt hovedpreg. Områdetypen kan også brukes til å kartlegge hovedlinjer som illustrerer hvordan folk beveger seg ut fra de "grå" arealene og til friluftslivsområdene eller ”grå” forbindelser mellom friluftslivsområder. Se DN Håndbok 23-2003 – Grønn by for mer informasjon. Håndboken finnes på http://www.dirnat.no/ under publikasjoner.

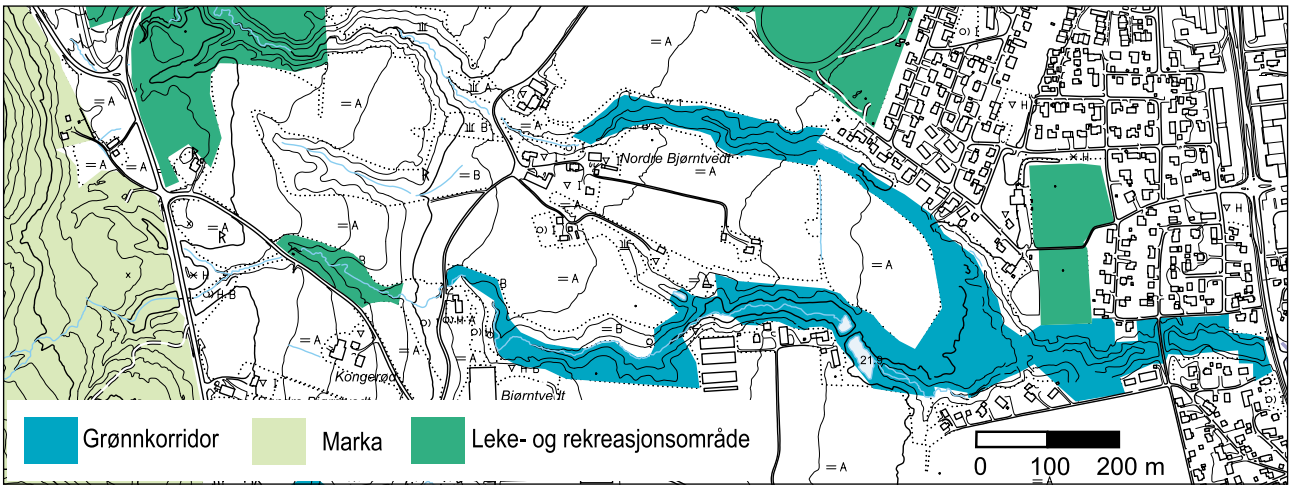

Figur 13 Grønnkorridor representert som både linje og flate. Linjene representerer hoveddrag for skiløping gjennom kulturlandskapet.

[1]Trygg = uten å måtte krysse sterkt trafikkert vei med ÅDT > 2000 og hvor hastigheten er mer enn 30 km/t.

En grønnkorridor kan både kartlegges som flate (polygon) og linje. Linjer brukes der korridorene er smale eller som illustrasjon av hovedlinjer for ferdsel, f eks over jorder for å vise at området om vinteren fungerer som korridor for skiløpere ut mot marka. Flater brukes der korridorene har en viss bredde og utgjør et areal som bør bevares i sin helhet.

Under det strategiske målet for norsk friluftslivspolitikk er det utarbeidet et nasjonalt resultatmål som gjelder friluftslivsområder i byer og tettsteder direkte: Ved boliger, skoler og barnehager skal det være god adgang til trygg ferdsel, lek og annen aktivitet i en variert og sammenhengende grønnstruktur med gode forbindelser til omkringliggende naturområder.

Figur 14 Grønnkorridor som forbinder bebygde områder med marka. Området er her kartlagt som en flate (polygon).

Prioriterte kvaliteter under verdsetting.
Hovedstrukturen i byen, bydelen eller tettstedet som utgjør den grønne delen av det "myke" transportsystemet med tilliggende nærturterreng og leke- og rekreasjonsområder.

Korridoren bør der det er mulig ha en bredde på minimum 30 meter med naturpreget areal uten bebyggelse. I tillegg prioriteres overgangssonen mellom grønnkorridorene og omliggende by- og tettstedsnære friluftslivsområder.

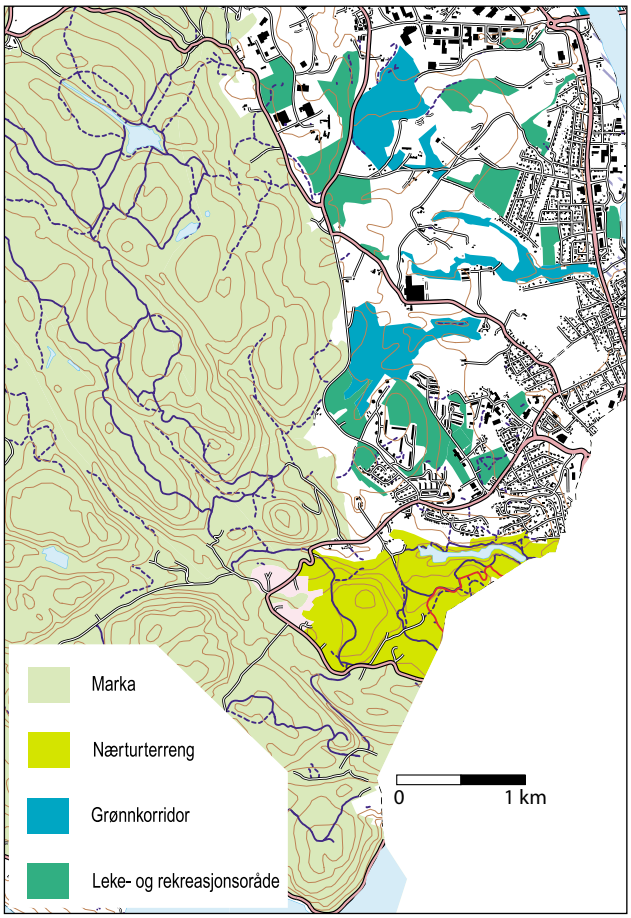
For nærmere beskrivelse av metodikk for verdsetting av grønnstruktur se DN - håndbok 23 – 2003 *Grønn by…arealplanlegging og grønnstruktur*. Håndboken finnes på http://www.dirnat.no/ under publikasjoner.

MARKA

Marka kjennetegnes ved at den omfatter noen av de viktigste områdene for friluftsliv i kommunen og/eller regionen. Marka grenser som regel direkte opp mot byer og tettsteder og har direkte atkomst herfra. Marka består av sammenhengende utmarksområder med skog og hei, med tilrettelegging som sti- og løypenett, utfartshytter osv. Kulturlandskapet utgjør ofte viktige deler av kvalitetene i eller i randsonen til marka. Denne kategorien kan også omfatte det nære turterrenget til større hytte- og reiselivsområder med mindre disse er avgrenset av bebyggelse eller dyrket mark, slik at de er svært små.

Prioriterte kvaliteter under verdsetting.

Prioriterte deler av markaområdene er: kjerneområdene, nærsonen mot byer eller tettsteder og innfallsportene mot grønnstrukturen, hovedstrukturen av stier og løyper og turveier og kritiske sammenhenger mellom delområder, og områder med særlige opplevelseskvaliteter eller som er egnet for spesielle aktiviteter.

Figur 15 Marka avgrenset mot bebygd areal og andre friluftslivsområder. Legg merke til nærheten til byen og antall stier.

FOTO: NILS-YNGVE BERG

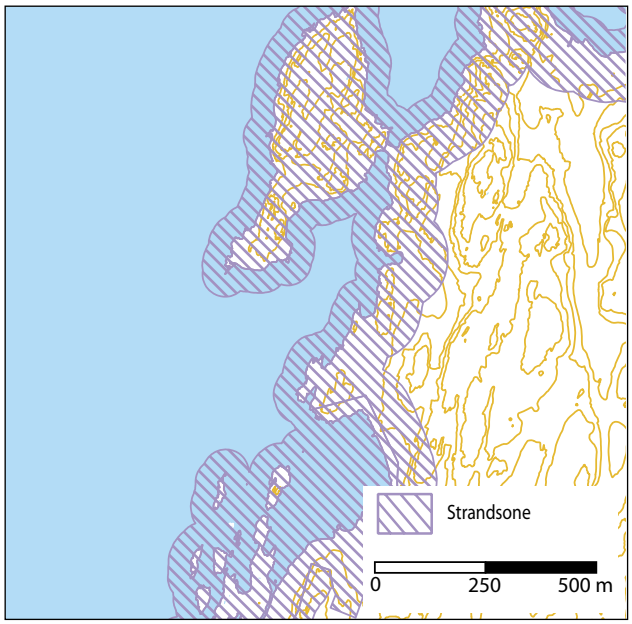
STRANDSONEN

Med strandsonen menes de områdene langs kyst, innsjøer og vassdrag med muligheter for allment friluftsliv. Områder på sjøen som farleder, kystleder og lignende, kartlegges også som strandsone.

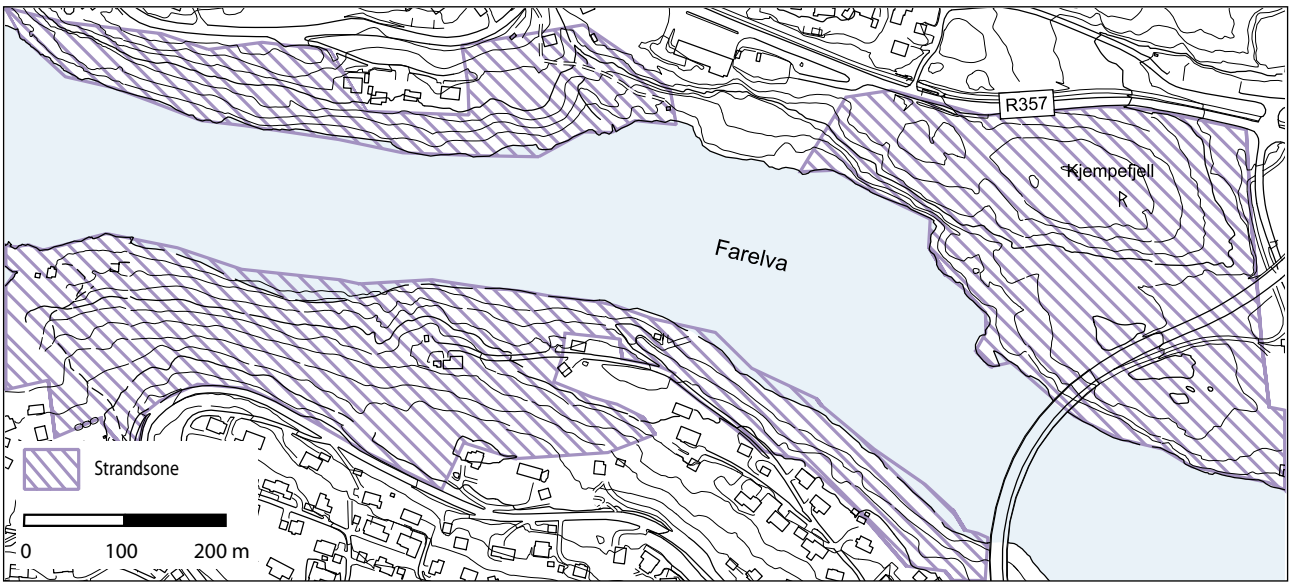
I områder som dekkes av *Rikspolitiske retningslinjer for planlegging i kyst- og sjøområder i Oslofjordregionen* (RPR for Oslofjorden) kan RPRs definisjon av strandsone brukes som utgangspunkt (Med strandsone forstås de land- og sjøområder som står i innbyrdes direkte samspill økologisk og/eller bruksmessig.).

Prioriterte kvaliteter under verdsetting.
Tilrettelagte friluftslivsområder og områder spesielt egnet for enkeltaktiviteter (bading, fisking og lignende).

Ubebygde og allment tilgjengelige områder i RPR sonen (rikspolitiske retningslinjer for planlegging i kyst- og sjøområder i Oslofjordregionen). Kyststier, samt stier med samme funksjon langs innsjøer og vassdrag. Uthavner, overnattingshavner og områder som brukes til ilandstigning (strandhugg) under normale værforhold. Kystleder og primære farleder for fritidsbåter.

Figur 16A Strandsone langs kyst. Legg merke til at områdene går både inn på land og ut i havet.

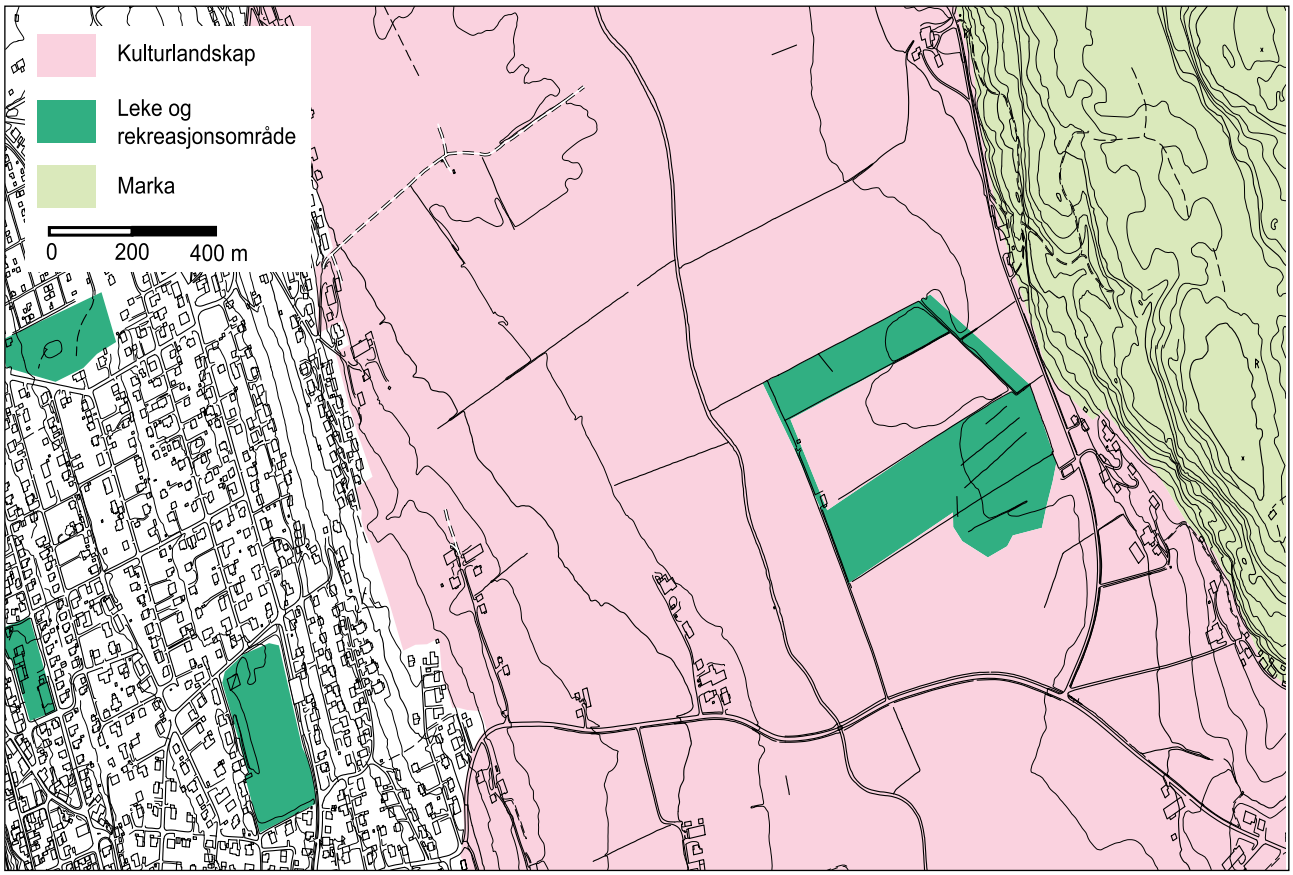
Figur 16B Strandsone langs et vassdrag. Legg merke til avgrensingen mot bebygde områder og vei.

KULTURLANDSKAPET

Områder av betydning for friluftslivet i jordbrukslandskapet. Se "Friluftsloven" for mer informasjon om ferdselsrett. Loven finnes på www.lovdata.no

Prioriterte kvaliteter under verdsetting

Et variert by- og tettstedsnært kulturlandskap med ferdselsmuligheter. Hovedstrukturen av gamle ferdselsveier som er åpne for allmenn ferdsel, sti-, løype- og turveiforbindelser og viktige forbindelseslinjer på frossen eller snødekt mark i perioden mellom 14. oktober og 30. april.

Figur 17 Kulturlandskap som ligger mellom bebygd område og marka. I sommerhalvåret er det stier og veier som blir brukt mens man i vinterhalvåret bruker dette området til skigåing og da særlig for å komme seg til markaområdene.

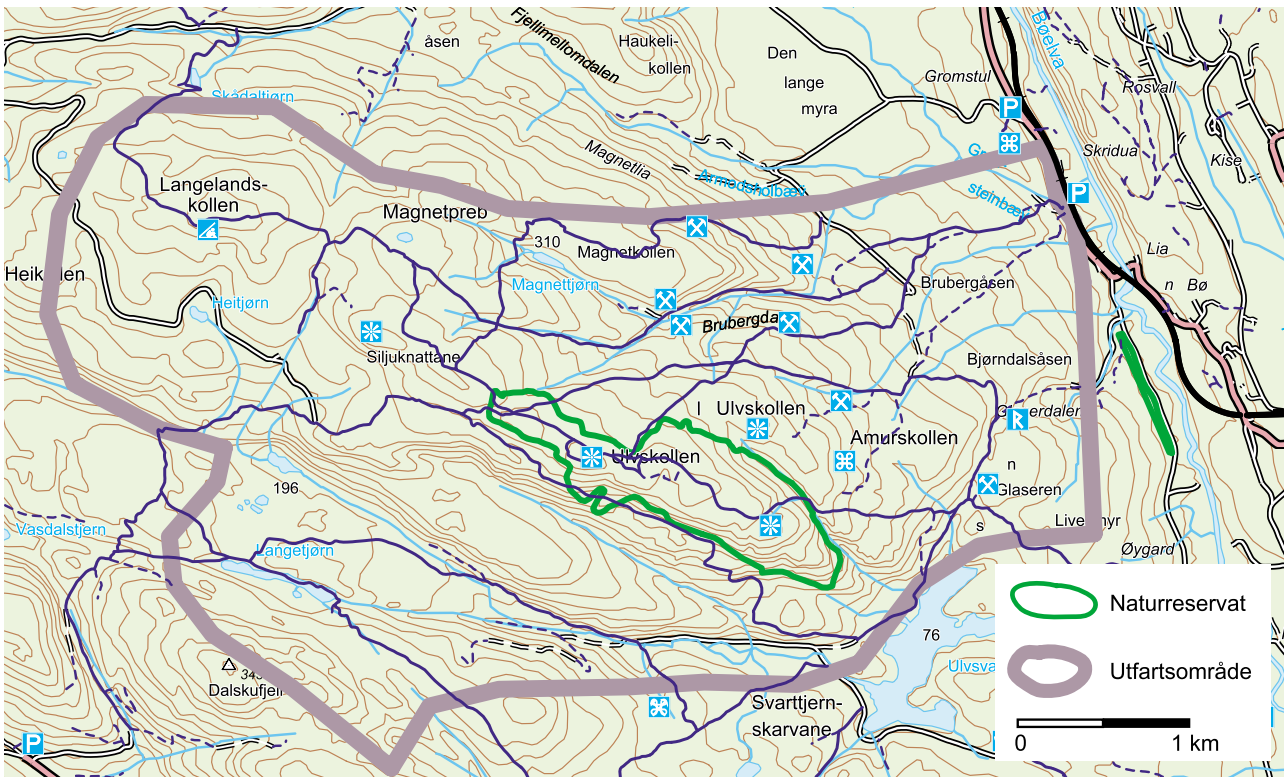
UTFARTSOMRÅDER

Store og små områder som ligger utenfor den umiddelbare nærhet til byer og tettsted, men der reisetiden ikke er lengre en at den kan aksepteres for en dagstur. Områdene kjennetegnes ofte av at de er egnet for en eller flere enkeltaktiviteter som det lokalt ikke finnes alternative områder til av noenlunde tilsvarende kvalitet. Eksempler: båtutfartsområder, skiområder i snøfattige regioner og områder for elve- og kanopadling, klatring, rafting, grotting osv. Områdene kan også ha en (felles) "markafunksjon" for byer og tettsted uten egne marka-områder.

Prioriterte kvaliteter under verdsetting.

Prioriterte deler av utfartsområdene er: kjerneområdene, innfallsporter til områdene, hovedstruktur av sti-, løype- og turveiforbindelser og områder med særlige opplevelseskvaliteter eller som er egnet for spesielle aktiviteter. I utfartsområder i tilknytning til kysten (inkl. innsjøer og vassdrag) prioriteres tilrettelagte friluftslivsområder og områder spesielt egnet for enkeltaktiviteter (bading, fisking og lignende), kyststier, samt stier med samme funksjon langs innsjøer og vassdrag, uthavner, overnattingshavner og områder som brukes til ilandstigning (strandhugg) under normale værforhold, samt kystleder og primære farleder for fritidsbåter.

Figur 18 Utfartsområde med tilrettelegging som stier og parkering ved innfallsportene.

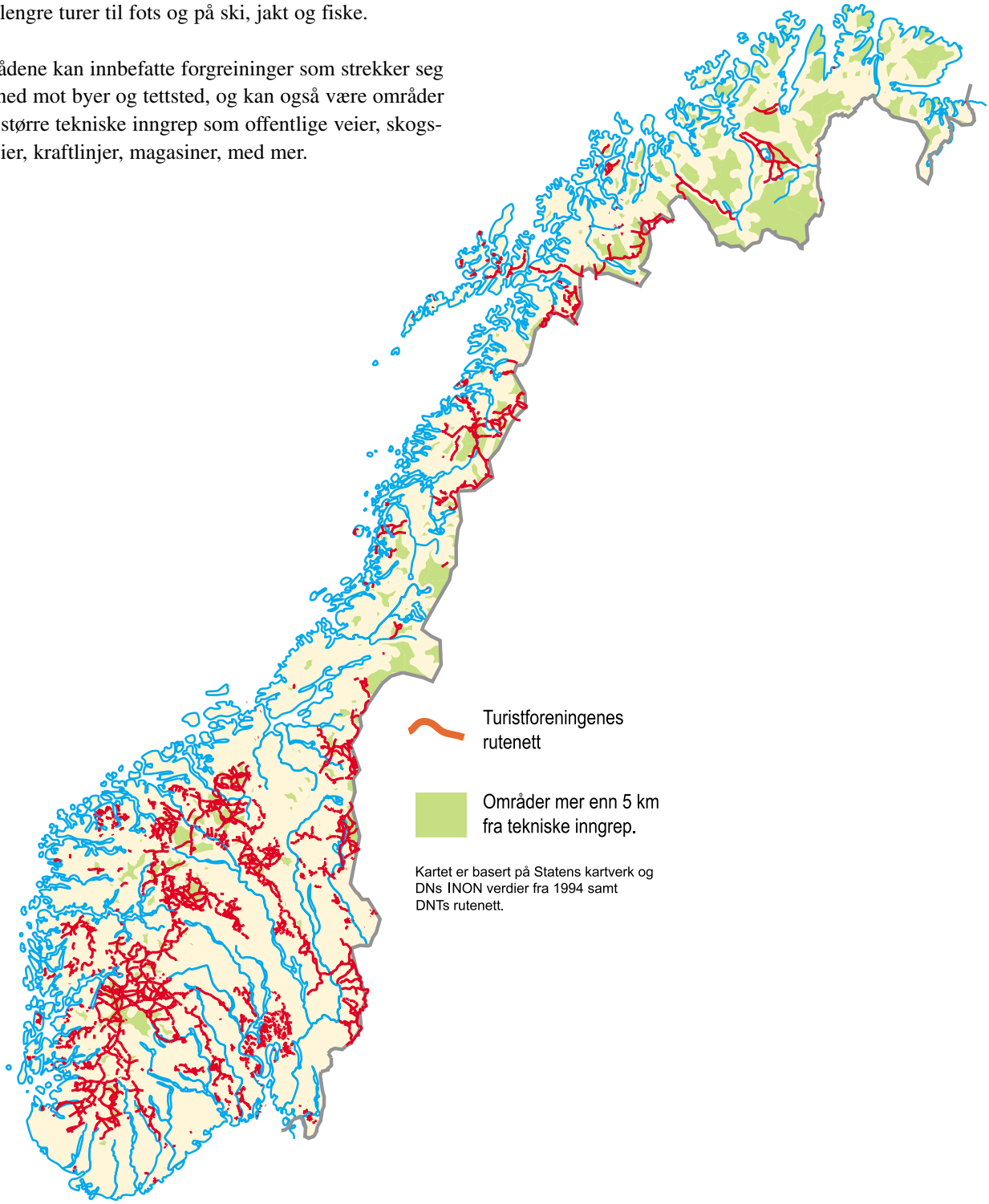
STORE TUROMRÅDER MED TILRETTE-LEGGING

Områdetypen dekker de nasjonalt viktigste fjell-, skog- og heiområdene med tilrettelegging i form av merket sti- og løypenett med tilhørende overnattingssteder. Dette er områder som er egnet for tradisjonelle fjellturaktiviteter som lengre turer til fots og på ski, jakt og fiske.

Områdene kan innbefatte forgreininger som strekker seg helt ned mot byer og tettsted, og kan også være områder med større tekniske inngrep som offentlige veier, skogsbilveier, kraftlinjer, magasiner, med mer.

Prioriterte kvaliteter under verdsetting

Inngangsporter og kjerneområdene til de nasjonalt viktigste tilrettelagte fjell-, skog- og heiområdene.

Figur 19 Store turområder. Store turområder uten tilrettelegging finner man i all hovedsak i de områdene som er markert med grønt og ikke har stier. Store turområder med tilrettelegging finner man i all hovedsak i de områdene som er markert med grønt og samtidig har stier.

STORE TUROMRÅDER UTEN TILRETTE-LEGGING

Store områder eller systemer av delområder som er "inngrepsfrie". Nord-Norge har særlig mange slike områder og som regel vil de ha begrenset ferdsel. Områdene kan innbefatte forgreininger som strekker seg helt ned mot byer og tettsted, men vil kun unntaksvis inneholde større tekniske inngrep som offentlige veier, skogsbilveier, kraftlinjer, magasiner med mer. Områdene kan inneholde enkle tilretteleggingstiltak for friluftslivet. Noen av områdene i denne kategorien bør sees i sammenheng med tilgrensende områder i Sverige og Finland. En viktig indikator for disse områdene vil være inngrepsfrie naturområder (INON). Dette er områder som er egnet for jakt, fiske og lengre turer til fots og på ski. Kvaliteter som fravær av støy og inngrep, lite ferdsel, kontinuitet og "god" tid er essensielle for opplevelseskvalitetene i områdene.

Prioriterte kvaliteter under verdsetting.
Inngangsporter og kjerneområdene i de større sammenhengende "ødeområdene" (inngrepsfrie naturområder som indikator).

SÆRLIGE KVALITETSOMRÅDER

Landskap, natur- eller kulturmiljø som har helt spesielle opplevelseskvaliteter eller som har spesielt stor symbolverdi. Det kan gjelde nasjonalt verdifulle kulturlandskap, vassdragsnatur, seterlandskap, mindre inngrepsfrie områder, øyer eller øygrupper, fjorder, daler og lignende, samt mindre områder med en helt spesiell symbolverdi. Områdene vil ha stor verdi som bruks- og opplevelsesområder for friluftsliv, men også for reiselivet. Særlige kvalitetsområder kan være delområder innenfor de andre områdetypene, f eks store turområder med og uten tilrettelegging, marka og strandsonen.

Eksempel på et slikt område er Saltstraumen i Bodø kommune.

Prioriterte kvaliteter under verdsetting.
De spesielle opplevelseskvalitetene og/eller symbolverdiene med tilliggende områder (naturlig arrondering). Dette omfatter hovedsaklig områder med nasjonale/ regionale brukere, men også områder med sterk lokal forankring

ANDRE FRILUFTSLIVSOMRÅDER

Ikke alle områder lar seg plassere i de nevnte områdetypene. Disse kartlegges som ”Andre friluftslivsområder”. Det bør tilstrebes at ikke altfor mange områder blir ”Andre friluftslivsområder”, og for de områdene som blir plassert her er det viktig å si noe om områdets egenskaper i egenskapstabellen.

FOTO: MARI LISE SJONG

7.2. Verdsetting av friluftslivsområder

Bruk
Om området blir mye eller lite brukt er viktig for verdien av det. Det er også viktig om området kan utvikles til å bli mye brukt. Videre må man ta med i betraktning om det f eks er årstidsvariasjoner eller døgnvariasjoner.

Omfanget av bruken er relativt og et område med "Liten bruk" i Oslo har mange flere brukere enn et "Mye brukt" område i Rendalen. Det kan også være variasjoner mellom aktiviteter og årstider.

Områder som hovedsaklig blir brukt av barn og unge blir ofte svært viktige, da de har kort aksjonsradius og ikke kan bevege seg langt for å finne et tilsvarende område.

Regionale/nasjonale brukere
Bruksfrekvensen i et område er viktig, men det er nesten like viktig å registrere hvem som bruker området og hvor de kommer fra. Brukes området hovedsakelig av lokalbefolkningen eller er det mest brukere fra en større region eller fra store deler av landet? Hvem som bruker området vil påvirke forvaltningen av området. Brukes området bare av folk i nærmiljøet, trengs kanskje ikke p-plasser. Er det mange brukere som ikke bor i nærmiljøet, må man ha en annen strategi for å informere brukerne enn om det hadde vært bare lokale brukere.

Opplevelseskvaliteter
Sentralt i definisjonen av friluftslivet ligger opplevelsesaspektet. Egenskaper som kulturhistorie, spesielle naturfenomener, landskapsformer, landskapsrom, natur- og kulturlandskap er viktig for friluftslivsutøveren.

Symbolverdi
Forskning viser at symbolverdien av områder er verdifull for friluftslivsbrukere. F eks kan et område være viktig for folks stedstilhørighet og blir mer verdifullt enn et funksjonelt tilsvarende område uten denne symbolverdien.

Funksjon
Hvis området har spesielle funksjoner, kan det øke verdien. Er området en atkomstsone, korridor eller parkeringsplass, vil nedbygging få store konsekvenser for bruken. Et annet eksempel på viktig funksjon er hovedturdrag.

Egnethet
Hvis området er spesielt godt egnet til en aktivitet som det ikke finnes alternativer til i nærheten, vil området bli mer verdifullt. Det er også viktig å ta med i betraktning om området er egnet til andre aktiviteter enn de som utøves i dag. Klatring er et eksempel på en aktivitet som er avhengig av spesielle områder, og blir disse utilgjengelige blir det vanskelig å utøve aktiviteten.

FOTO: NILS-YNGVE BERG

Tilrettelegging
Det tradisjonelle friluftslivet har klart seg uten mye tilrettelegging, men i den senere tid er det blitt investert en del for å legge til rette for spesielle aktiviteter og brukergrupper. Områder hvor det er gjort store investeringer for å lette tilgjengeligheten for f eks funksjonshemmede, vil være verdifulle å ta vare på.

Tilrettelegging i form av p-plasser er svært viktig for å sikre lett adkomst til naturen.

Kunnskapsverdier
Barnehager, skoler og andre institusjoner bruker naturen mer og mer i undervisning. Det blir derfor viktig å vurdere områdets kunnskapsverdier og undersøke om skoler/ barnehager bruker området i dag.

Inngrep
At et område er inngrepsfritt og at det er fravær av støy er viktig for naturopplevelsen for mange. Det blir stadig færre naturpregede områder, og særlig gjelder dette i nærheten av befolkningssentra.

Tekniske inngrep som brede kraftgater kan ødelegge naturopplevelsen, mens f eks gamle brukonstruksjoner og kjerreveier kan berike turen. At urørthet og fravær av støy skal verdsettes høyt, betyr ikke nødvendigvis at dette er viktig eller oppleves som positivt av alle. For noen kan tryggheten ved det å høre byen i nærheten være viktig. Likevel betyr urørthet, stillhet og ro så mye for manges friluftslivsopplevelse, at dette må gi stor verdi.

Utstrekning
Størrelse og arrondering av et område er ofte avgjørende for dets kvalitet. Særlig gjelder det for små områder i byer og tettsteder. Generelt kan man si at små områder med sirkulær form er bedre egnet enn avlange eller smale områder, men selv om disse ikke er så godt egnet til opphold, kan de være godt egnet som ferdselskorridorer.

Potensiell bruk
Områdets potensielle verdi bør tas med i betraktningen. Ligger et ubrukt område f eks mellom to friluftslivsområder, kan det ha et stort potensial som en korridor og bindeledd mellom de to eksisterende områdene. Ved planlagte utbygginger som nye boligfelt, hyttefelt, fortetningsområder og byfornyelse må man vurdere potensiell bruk av tilgrensende friluftslivsområder.

Tilgjengelighet
Når man vurderer tilgjengeligheten til et område, må man ta med i betraktningen hvor brukerne kommer fra. Er det stort sett lokale brukere, er det avgjørende at atkomsten er eller kan bli trygg for gående og syklende. For friluftslivsområder som ligger lengre fra tettsteder og byer, blir det mer viktig at området kan nås med offentlig kommunikasjon eller at det finnes gode parkeringsplasser ved innfallsportene.

Avstanden til der folk bor er avgjørende for tilgjengeligheten, men vil også variere etter hvilken områdetype man vurderer. Husk at flere grupper (f eks barn og unge) har kort aksjonsradius. For barn i førskolealder er normal aksjonsradius under 100 meter, og 10-åringen beveger seg sjelden mer enn noen få hundre meter bort fra egen husvegg.

Forekomsten av ulovlige stengsler bl a i strandsonen er med på å vanskeliggjøre tilgjengeligheten til verdifulle friluftslivsområder.

FOTO: NILS-YNGVE BERG

FOTO: STINE RUUD

7.3. Undersøkelser og feltarbeid

Undersøkelser bør ikke legges opp for omfattende eller være for generelle. Kostnadene med å foreta faglig gode og brede undersøkelser for en by eller et tettsted er ganske høye. Undersøkelser bør skreddersys til det konkrete stedet og de forhold en særlig ønsker å vite noe om. For at en skal få fram den kunnskapen en har bruk for og tolke resultatene riktig, er det viktig at undersøkelsene legges opp og vurderes av folk med god kompetanse på friluftslivsundersøkelser. Det er også viktig å ha en klar oppfatning av hva man trenger kunnskap om. Man bør også studere hva andre har kommet fram til for å få et realistisk bilde av hva en kan få ut av slike undersøkelser, hvilket arbeidsomfang som ligger bak og hvilke kostnader som kan forventes. Da har en mulighet til å lage et opplegg for undersøkelser som gir brukbar kunnskap om viktige forhold og med en akseptabel innsats.

Den kunnskap en søker kan f eks være:

- hvem som bruker de forskjellige områdene (alder, kjønn, alene osv.)
- hvilken aktivitet utøves
- hvor ofte utøves aktiviteten
- hvor utøves aktiviteten
- når utøves aktiviteten (dag/kveld, sommer/høst/vinter/vår)
- transportmiddel til aktiviteten
- hvor fornøyde de er med informasjon og tilrettelegging

For å få kunnskap om dette kan en bl a:

- intervjue et utvalg av brukerne i friluftslivsområdene på ulike dager og tidspunkter på døgnet (friluftsliv er ikke bare "søndagsturen") og ulike årstider
- be et utvalg om å svare på et skjema med utfyllende spørsmål
- telle antallet passeringer på stier eller løyper
- telle parkerte biler og folk ved spesielle innfallsporter

En kombinasjon av resultatene fra slike undersøkelser og det en fra ulike undersøkelser vet om oppslutning om friluftsliv, vil gjøre at en får en bedre forståelse av bruken av områdene og hvordan ulike grupper av befolkningen driver friluftsliv og andre relaterte aktiviteter.

Resultatene fra slike undersøkelser vil gjøre at en har mer kunnskap om omfang, mønstre osv. Men en må ikke forvente at man oppnår en fullstendig oversikt over bruken. Ofte vil planleggingen av undersøkelsene være minst like nyttig som resultatene, fordi en her tvinges til å gjøre seg oppfatninger om hvilke utfordringer en står overfor. Mer om friluftslivsundersøkelser finnes i DN-håndbok 24-2003, s 84 og 85.

7.4. Forslag til ny plan- og bygningslov

Plan- og bygningsloven er under revidering og utkast til ny plandel har vært på høring.

I formålsparagrafen er bærekraftig utvikling, gode oppvekst- og levekår, fremme av folkehelsen, vern av verdifulle landskap og natur- og kulturmiljøer fremhevet. Hensynet til fremtidige generasjoner og langsiktige vurderinger er også presisert. Dette er viktige premisser for en arealforvaltning som skal sikre et mangfold av friluftslivsområder for store og små.

Det legges opp til en mer aktiv involvering og medvirkning i planprosessene, og det skal utarbeides konsekvensutredninger som faglig grunnlag for arealdelplaner og planer med vesentlig virkning. Slike utredninger vil være viktige for å kunne ivareta friluftsliv og biologisk mangfold på et kommunalt overordnet nivå. Denne veilederen vil være et nyttig verktøy for å utarbeide slike fagutredninger for arealforvaltningen.

Det er videre et lovforslag om at fagmyndigheter på ulikt nivå skal tilrettelegge kartfestet informasjon for plan- og byggesaksprosessen. Det vil også være mulig å iverksette landsomfattende eller lokale kartleggingsprosjekt for ulike tema, f eks friluftsliv.

For å ivareta nasjonale hensyn og oppgaver foreslås det at statlige planretningslinjer (nåværende rikspolitiske retningslinjer – RPR) bli tydeligere og mer forpliktende for all planlegging og virksomhet. Rikspolitiske planbestemmelser videreføres som statlige planbestemmelser.

Det er forslag om fylkesdelplan for arealbruk med særlig rettsvirkning (juridisk bindende). Videre at man kan binde arealbruken på regionalt nivå for å gi klare føringer overfor kommunene. På den måten kan gode helhetsgrep mht. arealforvaltning sikres på tvers av kommunegrenser. Dette er viktig for tema som jordvern, friluftsliv og naturvern. Det er videre lagt opp til tydeligere spilleregler for å stimulere til interkommunalt samarbeid.

I formålet med kommuneplanen er folkehelse, vern av natur- og kulturmiljø og friluftsliv fremhevet. Videre er det forslag om en langsiktig arealstrategi som en del av kommuneplanens samfunnsdel for bl a å sikre og utvikle overordnet grønnstruktur, forvaltning og bruk av bymark og friluftsområder (uten særlig rettsvirkning).

Det er flere forslag til forbedringer i arealformålene som vil gjøre det lettere å ta hensyn til friluftslivet. Det er bl a forslag om å ivareta grønnstruktur og grøntområder i tilknytning til byggeareal. Videre vil nytt formål om omforming og fornyelse kunne stimulere til arealeffektivisering og/eller gjenbruk av arealer, og dermed dempe presset på nedbygging av friluftslivsområder. Det er forslag om mer aktiv planlegging i kystsonen for å ivareta allmennhetens interesser bedre. Dette innebærer bl a at strandsonen på land kan planlegges sammen med vann/sjøområdene. Det foreslås videre å gi større muligheter for differensiering i LNF-områdene slik at man i større grad kan prioritere friluftslivet i utformingen av bestemmelser og retningslinjer. Det foreslås også å gi bestemmelser for å ivareta grønnstrukturen i byggesona. I tillegg er det forslag om innføring av hensynssoner som vil kunne sikre interesser på tvers av arealformålene. Disse sonene vil få sin rettslige virkning gjennom det samme hjemmelsgrunnlaget for bestemmelser og retningslinjer som for arealformålene.

Det er forslag om å redusere fra fire til tre plantyper på kommuneplannivået. Kommuneplanen m/arealdel foreslås videreført, men av nye plantyper for arealbruk er områdeplan og detaljplan foreslått innført som erstatning for kommunedelplan, reguleringsplan og bebyggelsesplan. Områdeplanen tilsvarer dagens kommunedelplan og flatereguleringsplan og er en overordnet plantype hovedsakelig for planmyndighetene. Detaljplanen er utbyggingsorientert og skal erstatte reguleringsplaner og bebyggelsesplaner. For å unngå at urealiserte detaljplaner skal blokkere framtidig arealbruk foreslås at de får en tidsbegrenset gyldighet.

Det er forslag om lengre bindingstid enn fire år for deler av kommuneplanens arealdel for bl a å sikre viktige grøntdrag og naturområder for friluftsliv og biologisk mangfold.

Det er også forslag om et eget kapittel i loven om særlige planleggingsoppgaver, deriblant planlegging for større sammenhengende natur- og friluftslivsområder mm. Byggeforbudet i 100 m-beltet i strandsonen foreslås presisert og skjerpet. Bestemmelsen om dispensasjon fra plan tilrådes innskjerpet og skilt fra byggesak.

For mer informasjon se NOU 2003, nr 14, Bedre kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven II som finnes på http://www.odin.dep.no/md under utredninger.

7.5. Skriftlige kilder, informanter og bakgrunnslitteratur

- Kommuneplaner, evt. kommunedelplaner for grønnstruktur, anlegg og områder for idrett og fysisk aktivitet.
- Andre kommunale registreringer og planer: Grøntplaner, lokale friluftsregistreringer, reguleringsplaner mv.
- Turkart.
- Fylkeskommunen: Planmateriale knyttet til fylkesplanarbeidet (fylkesdelplan for friluftsliv, underlag til fylkesplanarbeidet)
- Fylkesmannens landbruksavdeling: Kommunale/fylkesvise planer for kulturlandskapet kan inneholde viktig informasjon om friluftsliv.
- Direktoratet for naturforvaltning. 1995. Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Norge. Brosjyre.
- Direktoratet for naturforvaltning. 1996. Turistforeningens rute- og hyttenett. Kartvedlegg til DN-notat 1994-10. DN-notat 1996-3.
- Brukerdata kan skaffes fra:
    - Eventuelle brukerundersøkelser
    - Oppgaver over salg av fiskekort og jaktkort
    - Overnattingsstatistikk DNT-hytter
    - Hytteregistre (kommunen eller Statskog)

Lokalt

- Miljøvernkonsulent, miljøvernkoordinator eller annen miljøvernansvarlig i kommunen
- Kulturkonsulent eller annen person som har friluftsliv som arbeidsfelt
- Kommunens barnerepresentant i det faste planutvalget
- Frivillige organisasjoner, f eks lokale turlag, lokallag av NJFF
- Grunneiere/grunneierlag
- Politiske utvalg for miljø
- Fjellstyrer
- Oppsyn: Fjellområder, skjærgården
- Skoler, barnehager
- Høgskoler
- Enkeltpersoner med god kunnskap om friluftslivet i kommunen

Regionalt

- Fylkesmannens miljøvernavdeling
- Fylkesmannens landbruksavdeling
- Planavdelingen i fylkeskommunen
- Kulturetaten i fylkeskommunen
- Norges Skogeierforbund
- Norsk Bonde- og Småbrukarlag
- Bondelaget
- Ansatte i Statens naturoppsyn (SNO)
- Interkommunale friluftsråd: http://www.friluftsrad.no
- FRIFOs fylkeskontakt
- Statskogs distriktskontorer: http://www.statskog.no
- Norges Jeger - og Fiskerforbund: http://www.njff.no, se ”Lokallag”
- Den Norske Turistforening, http://www.turistforeningen.no se ”Medlemsforeninger”

Nasjonalt

- FRIFO: Friluftslivets fellesorganisasjon, pb. 26, 1364 Hvalstad
- Friluftsrådenes Landsforbund, Gamle Drammensvei 203, 1300 Sandvika Tlf.: 67 80 47 91 E-post: friluft@online.no Informasjon på nettet: http://www.friluftsrad.no
- Statskog, Boks 433, 7801 Namsos. Tlf.: 74 21 30 00 Informasjon på nettet: http://www.statskog.no
- Norges Jeger- og Fiskerforbund, Postboks 94, 1378 Nesbru. Tlf: 66 79 22 00 Informasjon på nettet: http://www.njff.no
- Den Norske Turistforening, Postboks 7 Sentrum, 0101 Oslo. Tlf: 22 82 28 00. Informasjon på nettet: http://www.turistforeningen.no

Bakgrunnslitteratur

- Direktoratet for naturforvaltning. 1993. Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv. DN-håndbok 3.
- Direktoratet for naturforvaltning. 1994. Planlegging av grønnstruktur i byer og tettsteder. - DN-håndbok 6.
- Direktoratet for naturforvaltning. 1996. Forslag til revidert handlingsplan for friluftsliv mot år 2000. DN rapport 1996-5.
- Direktoratet for naturforvaltning. 1997. Naturforvaltning i kommunene - en oppslagsbok. DN-håndbok 12.
- Direktoratet for naturforvaltning. 2001. Friluftslivsområder. Offentlig sikring og forvaltning. DN-håndbok 16-2001.
- Direktoratet for naturforvaltning. 2001. Friluftsliv i konsekvensutredninger. DN-håndbok 18-2001.
- Direktoratet for naturforvaltning. 2003. Grønn by …arealplanlegging og grønnstruktur. DN-håndbok 23-2003.
- Direktoratet for naturforvaltning. 2003. Marka – Planlegging av by- og tettstedsnære naturområder. DN-håndbok 24-2003.
- Direktoratet for naturforvaltning. 2000. Fjerning av ulovlige stengsler i strandsonen. DN-håndbok 14-2000.
- Miljøverndepartementet. 1995. Barn og planlegging. Rundskriv T-1/95.
- Rikspolitiske retningslinjer for planlegging i kyst- og sjøområder i Oslofjordregionen. Kgl.res. 9/7-93.
- Stortingsmelding nr. 39 (2000-2001). Friluftsliv. Ein veg til høgare livskvalitet.
- Stortingsmelding nr. 14 (1999-2000). Idrettslivet i endring.
- Plan- og bygningsloven 14. juni 1985. Nr. 77.
- Østlandsforskning - Rapport nr. 14/2002. Verdsetting av rekreasjonsområder – en kritisk gjennomgang av fem offentlige veiledere.
- Den Norske Turistforening, Forbundet Kysten og Friluftsrådenes Landsforbund. 2002. Merkehåndboka – Håndbok for tilrettelegging og merking av turruter i fjellet, skogen og langs kysten.

7.6. SOSI-koder

De kartlagte friluftslivsområdene skal kodes i henhold til SOSI-standarden (http://www.statkart.no).

For friluftslivsområder vil egenskapene FRITYPE (områdetypen) og FRIVERDI (verdsetting) være påkrevd i SOSI-filen. Korrekte koder for disse egenskapene er gjengitt i tabellene under:

FRITYPE friluftslivsområde Type:

Definisjon	Kode	Beskrivelse	Merknad
.DEF ..FRITYPE T2	NT	Nærturterreng	Vegetasjonskledde områder på mer enn 200 daa. Områdene skal være tilknyttet byggeområder som f eks boligområder, skoler og barnehager, og ligge i gangavstand fra disse. De er vanligvis naturlig avgrenset av bebyggelse eller dyrket mark.
	LR	Leke- og rekrea-sjonsområde	Lekeplasser, ballplasser, nærmiljøanlegg, hundremeter-skoger, badestrender, offentlig sikrede områder, parker og lignende som er mindre enn 200 daa.
	GK	Grønnkorridor	En del av det ”myke” transportsystemet og viktige forbind-elseslinjer som knytter sammen boligområder og de mest brukte og egnede friluftslivsområdene. Korridorene skal ha et grønt hovedpreg.
	MA	Marka	Omfatter noen av de viktigste områdene for friluftsliv i kommunen og/eller regionen. Grenser som regel direkte opp mot byer/tettsteder og har direkte adkomst herfra.
	SS	Strandsonen	Områder langs kyst, innsjøer og vassdrag med muligheter for allment friluftsliv.
	KL	Kulturlandskapet	Områder av betydning for friluftslivet i jordbrukslandskapet.
	UO	Utfartsområde	Store og små områder som ligger utenfor den umiddelbare nærhet til byer/tettsteder, men der reisetiden ikke er lengre enn at den kan aksepteres for en dagstur. Kjennetegnes ofte av at de er egnet for en eller flere enkeltaktiviteter som det lokalt ikke finnes alternative områder til av noenlunde tilsvarende kvalitet.
	TM	Store turområder med tilrettelegging	Dekker de nasjonalt viktigste fjell-, skog- og heiområdene med tilrettelegging i form av merket sti- og løypenett med tilhørende overnattingssteder.
	TU	Store turområder uten tilrettelegging	Store områder eller systemer av delområder som er ”inngrepsfrie”.
	SK	Særlige kvalitetsområder	Landskap, natur- eller kulturmiljø som har helt spesielle opplevelseskvaliteter eller som har spesielt stor symbolverdi.
	AF	Andre friluftslivsområder	Områder av betydning for friluftslivet, men som ikke lar seg plassere i noen av de øvrige områdetypene.

FRIVERDI friluftslivsområdeVerdsetting:

Definisjon	Kode	Beskrivelse	Merknad
.DEF .FRIVERDI T1	A B C D	Svært viktig friluftslivsområde Viktig friluftslivsområde Registrert friluftslivsområde Ikke klassifisert friluftslivsområde	

7.6.1. Andre sentrale egenskapsdata på SOSI-filen

I tillegg til FRITYPE og FRIVERDI må SOSI-filen inneholde noen egenskaper fra den generelle delen av SOSI-standarden. Spesielt viktig er det å merke seg koding av kvaliteten på avgrensningen av friluftslivsområdene. Denne kvaliteten deles opp i MÅLEMETODE som sier noe om måten områdene er digitalisert og NØYAKTIGHET som sier noe om hvor nøyaktig man kan anta at områdene er avgrenset. Verdiene til disse to gjengis i SOSI-filen på følgende måte:

.. KVALITET <tall1> <tall2> hvor <tall1> er MÅLEMETODE og <tall2> er NØYAKTIGHET

De ulike kodeverdiene for MÅLEMETODE og NØYAKTIGHET er gjengitt i SOSI-standardens del 1_2: (http://www.statkart.no), se kapittel 8.21 i denne linken.

7.6.2. Eksempel på SOSI-koding av friluftslivsområder

Områdeavgrensing:
..OBJTYPE FriluftslivsområdeAvgrensing
..LTEMA 4274
..KVALITET 81 5000 *(digitalisert fra krokering på kart, nøyaktighet 50 m)*
..DATO 20040131 (*åååå*mmdd)

Flate:
..OBJTYPE Friluftslivsområde
..FTEMA 4274
..KVALITET 81 5000 *(digitalisert fra krokering på kart, nøyaktighet 50 m)*
..DATO 20040131 (*åååå*mmdd)
..KOMM 0106 *(kommunenummer)*
..ID_LOKAL 12345 *(områdenummer eller annen ID for området)*
..FRITYPE NT *(friluftlivsområdets områdetype, her: nærturområde)*
..FRIVERDI B (*friluftlivsområdets verdsetting, her: viktig friluftslivsområde*)
..INFORMASJON (*fritekst*)
..LINK (*fritekst, URL eller filnavn eller lignende*)
..OPPHAV (*fritekst, hvem som har gjort analysen*)

..INFORMASJON og ..LINK brukes bare dersom man har tilleggsinformasjon om området.

Grønnkorridor representert som linje:
..OBJTYPE FriluftslivKorridor
..LTEMA 4278
..KVALITET 81 5000 *(digitalisert fra krokering på kart, nøyaktighet 50 m)*
..DATO 20040131 (*åååå*mmdd)
..KOMM 0106 *(kommunenummer)*
..ID_LOKAL 12345 *(områdenummer eller annen ID for området)*
..FRITYPE GK (*grønnkorridor*)
..FRIVERDI B (*friluftlivsområdets verdsetting, her: viktig friluftslivsområde*)
..INFORMASJON (*fritekst*)
..LINK (*fritekst, URL eller filnavn eller lignende*)
..OPPHAV *(fritekst, hvem som har gjort analysen)*

..INFORMASJON og ..LINK brukes bare dersom man har tilleggsinformasjon om området

Håndbok oversikt

1990		
1-1990	Håndbok i kalking av surt vann	Utgått
1991		
2-1991	Uteinformasjon i naturvern-, friluftslivs- og kulturminneområder	40,-
1993		
3-1993	Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv	50,-
1994		
4-1994	Friluftslivsområder - sikring og forvaltning. erstattes av 16-2001	
5-1994	Gamle veger og vegfar. Bruk - vern - vedlikehold	70,-
6-1994	Planlegging av grønnstruktur	40,-
1995		
7-1995	Vern og forvaltning av naturvernområder	Utgått
8-1995	Rettleiar i vassdragsplanlegging	50,-
9-1995	Inngrep i vassdrag effekter og tiltak	50,-
10-1995	Tilrettelegging for fritidsfiske	75,-
1996		
11-1996	Viltkartlegging	75,-
1997		
12-1997	Naturforvaltning i kommunene - en oppslagsbok	100,-
1999		
13-1999	Kartlegging av naturtyper Verdisetting av biologisk mangfold	100,-
2000		
14-2000	Fjerning av ulovlige stengsel i strandsonen	50,-
15-2000	Kartlegging av ferskvannslokaliteter	internettutgave
11- revidert 2000	Viltkartlegging	internettutgave
2001		
16-2001	Friluftslivsområder – Offentlig sikring og forvaltning.	75,-
17-2001	Områdevern og forvaltning	75,-
18-2001	Friluftsliv i konsekvensutredninger etter plan- og bygningsloven	100,-
19-2001	Kartlegging av marint biologisk mangfold	75,-
2002		
20-2002	Juss i strandsonen	100,-
21-2002	Kartlegging av strandsonen	100,-
22-2002	Slipp fisken fram. Fiskens vandringsmulighet gjennom kulverter og stikkrenner	75,-
2003		
23-2003	Grønn by.....arealplanlegging og grønnstruktur	100,-
24-2003	Marka - Planlegging av by- og tettstedsnære naturområder	100,-
2004		
25-2004	Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder	internettutgave

Utredning er utarbedidet av andre på oppdrag av DN eller i et samarbeid med DN. Innholdet har karakter av råd til DN.

Rapport er utarbeidet av DN, og gir uttrykk for direktoratets forslag eller standpunkter.

Notat er enklere oversikter, sammenstillinger, referater og lignende.

Håndbok gir veiledning og konkrete råd om forvaltning av naturen, som regel til bruk for lokale forvaltningsorganer

Temahefte gir en popularisert framstilling av et tema.

Mer info:
www.dirnat.no/publikasjoner

Direktoratet for naturforvaltning (DN) er det sentrale, utøvende og rådgivende forvaltningsorganet innenfor bevaring av biologisk mangfold og friluftsliv og bruk av naturressurser i Norge. DN ble opprettet i 1985 og er administrativt underlagt Miljøverndepartementet.

Myndigheten til å forvalte naturressurser er gitt gjennom ulike lover og forskrifter. Ut over lovbestemte oppgaver har direktoratet også ansvar for å identifisere, forebygge og løse miljøproblemer ved samarbeid, rådgivning og informasjon overfor andre myndigheter og grupper i befolkningen.

Direktoratet for
naturforvaltning

7485 Trondheim Telefon: 73 58 05 00 Telefaks: 73 58 05 01 www.dirnat.no